Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

Қишлоқ ҲАҚИҚАТИ

1990 йил 18 апрель
ЧОРШАНБА
№ 89 (4.883).

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ◆ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади ◆ Баҳоси 3 тийин

ДАЛА ИШЛАРИГА — ЮКСАК СУРЪАТ, АЪЛО СИФАТ!

Бу йилги баҳорда об-ҳаво одатдагидан паст келаётгани оқибатида жумҳуриятимиз хўжаликларида сабзавот экинлари экиш муддати чўзилиб кетмоқда. Маълумотларга кўра, 10 апрелга қадар бу тадбир ҚҚАССРда 5,4 фоиз, Хоразм областида 30, Самарқандда 33,5 фоиз бажарилган.

Картошка уруғи қадаш суръатини ҳам кўнгилдагидек деб бўлмайди. Айниқса, ана шу юмуш Жиззах ва Сирдарё областларида суст олиб борилмоқда. Полиз экинлари экишда эса қашқадарёликлар қолоқликка йўл қўймоқдалар.

Бугунгача плёнкали ва очиқ майдонларга экилган ниҳолларнинг ривожланиши қанақа аҳволда? Айтиш мумкинки, вазият қувонарли эмас. Шунинг учун ҳозир сабзавоткорлар биринчи навбатда эртаги карам, картошка ва саримсоқ пайкалларини сифатли культивация қилиб, кўчат атрофларини юмшатишлари керак.

Сурункасига ёққан ёмғир туфайли сабзи, пиёз ва ошкўк уруғи сепилган карталарда тупроқ юзасида қатқалоқ пайдо бўлди. Агар унга ўз вақтида барҳам берилмаса, экин ривожи кечикади. Ҳатто тўлиқ гектарлар ҳосил бўлмаслиги мумкин. Бунинг олдини олиш учун қатор ораларига сув тараш, уни жилдиратиб оқизиш талаб этилади.

Қатқалоқ картошканинг ердан униб чиқишини секинлаштирмоқда. Шу кеча-кундузда ниҳолларнинг пайдо бўлишини кутиб ўтирмасдан, зудлик билан пайкалларни сеткали борона ёрдамида юмшатиш, қатор ораларини эса культивациялаш мақсадга мувофиқ. Бу усулнинг афзаллиги шуки, экиннинг униши тезлашади, тўлиқ кўчат олинади. Муҳими — бегона ўтларнинг 70—80 фоизига қирон келтирилади.

Эртаги карам икки марта чопиқдан чиқарилади. Биринчиси кўчат тутган паллада, охиргиси икки-уч суғоришдан сўнг ўтказилади. Бунда ниҳол остига тупроқ уюшни унутмаслик лозим. Оби ҳаёт тараш апрель ойида ҳар 9—10 кунда, майда эса 7—8 кун оралатиб амалга оширилади. Суғоришдан кейин албатта қатор оралари культивация қилинади.

Тўқсонбосди усулида экилган сабзи, пиёз, ош лавлаги ва ошкўкларни бегона ўтлардан тозалаш, қатор ораларини юмшатиб озиқлантириш ғоят муҳим. Саримсоқда гулпоялар пайдо бўлса, дарҳол уларни узиб ташлаш керак. Йўқса, ҳосил салмоғи пасаяди, сифатига путур етади.

Оралиқ экинлари: жавдар, сули ва рапсни ҳозир албатта суғориш керак. Чунки улар сув билан етилади. Ўриб олингач, дарҳол ерни такрорий экин экишга тайёрлаш зарур.

Маълумки, амалдаги йилда жумҳуриятимизда помидор сабзавот майдонларининг 36 фоизини эгаллайди. Шу боис бу экинни экиш барча хўжаликларда диққат марказида турмоғи лозим. Бунда нималарга кўпроқ эътибор бериш керак?

Аввало, жами майдон рисоладагидек текисланади. Агар шундай қилинмаса, сув тарашда қийинчилик юз беради: чуқур жойларда халқоб пайдо бўлади, тепаликларга эса оби ҳаёт чиқмайди. Натижада нам ортиқчалиги ёки етишмаслиги туфайли ниҳоллар қурийдики, бу ҳол тўлиқ гектарлар яратилмаслигига олиб келади.

Ер сифатли текислангач, ҳар гектарига 30—40 тонна ҳисобида маҳаллий ўғит, тегишли миқдорда фосфор ва калий солинади. Шундан кейин жўяк тортилиб, экин экилади. Алмашлаб экиш схемасига киритилган майдонларда эса помидор кўчатини беда ўрнига, бодринг ва сабзидан сўнг қадаш тавсия этилади.

Помидордан юқори ҳосил олишнинг асосий омилларидан яна бири сифатли кўчат тайёрлашдир. Экишдан аввал у сараланади, ерга энг бақувватлари қадалади. Нимжонлари эса дала четига экилиб, бир марта ортиқча парвариш қилинса, мўлжалдаги неъмат етиштирилади.

Помидорни ер шароити ва навларга қараб 70x30 ёки 90x25 схемасида экиш мақсадга мувофиқ. Бу юмуш қўл ёрдамида ва СКН-6, СКН-6А машиналарида амалга оширилади. Агрегатлардан фойдаланилганда тупроқнинг майин ва текис бўлишини унутмаслик керак.

Кўчатнинг бехато бўлиши, маромида ривожланиши экувчилар ва механизаторларнинг маҳоратига кўп жиҳатдан боғлиқ. Шунинг учун бу ишга тажрибали одамларни танлашга эътибор бериш лозим.

Полиз экинларини экишнинг ҳам пайти келди. Ҳозир деҳқонлар улуғ ташлана диган майдонларни яхшилаб тайёрлашлари, серҳосил ва сершира навларни танлашлари, юмушни қисқа муддатда тугаллаш чораларини кўришлари ғоят муҳим.

Бу йилги шароитда далаларда бегона ўт, турли хил ҳашарот ва касалликларнинг кўпайиши кутилмоқда. Шунинг учун ҳар бир карта мутахассислар назоратида бўлишини таъминлаш керак.

Юқорида қайд этилган тавсиялар ўз вақтида, сифатли ўтказилса, бўлғуси ҳосилга мустаҳкам тамал қўйилади. Бунинг учун сабзавоткорлар ва картошкакорлар ғанимат дамлардан оқилона фойдаланиб, тадбиркорлик ҳамда уюшқоқлик билан ҳаракат қилишлари лозим. Шундагина олдимизда турган вазифаларнинг тўла-тўкис бажарилишига эришамиз.

Ҳ. ХОЛИҚОВ,
Ўзбекистон ССР Қишлоқ хўжалиги давлат-кооператив комитети сабзавот-полиз экинлари ва картошка ишлаб чиқариш ҳамда уруғчилик бошқармасининг бошлиғи, қишлоқ хўжалиги фанлари номзоди.

С. МАҲКАМОВ,
қишлоқ хўжалиги фанлари номзоди.

ДЕҲҚОН ТАОМИЛИ
ОМИЛКОРГА ОМАД ЁР

Редискадан юқори ҳосил олишнинг муҳим омилларидан бири яганалашдир. Бу юмуш ўтоқ билан биргаликда ўтказилиб, ниҳоллар 6—7 сантиметр оралиқда қолдирилади. Плёнка остига экилган помидор ва бодринг устини очиб, тез-тез шамоллатиб туриш, шу тариқа экинни ташқи шароитга мослаштириш керак. Айни палладa уларни маҳаллий ва минерал ўғитлар аралашмаси билан озиқлантириш мақбул. Бодринг парваришига эътиборни кучайтириш лозим. Ниҳол ердан униб чиққач, икки марта яганаланади. Ҳар уяда икки тупдан кўчат қолдирилиб, ҳашаротларга қарши дориланади. Сўнгра гектар ҳисобига 75 килограмм азот, 50 килограмм фосфор ва 15—20 тонна гўнг солинади. Қатор оралари юмшатилиб, бегона ўтлардан тозаланади.

Жорий йилда Задарё районидаги қўриқ «Наманган» совхози пахтакорлари ҳар гектар майдондан режадаги 21 ўрнига 25 центнердан хирмон кўтаришга аҳд қилишган. Қутлуғ ният соҳиблари жами 3.500 гектар ерга барака уруғи қадашади.

Айни кунларда хўжалик далаларида иш қизғин. Ерларни экишга пухта тайёрлаш юмушлари ниҳоясига етказилмоқда. Бунда Ўзбекистон ССР халқ депутати Абдураҳмон Убайдуллаев бошлиқ бўлим деҳқонлари пешқадамлик қилишаётир.

СУРАТДА: жамоа етакчиси А. Убайдуллаев (ўнгда) ва илғор техника жиловдори Мамадали Мамажонов.

Т. ҲАМРОҚУЛОВ олган сурат.

ДИЛЛАРДА ЭЗГУ НИЯТ

Қумқўрғон районидаги «Қизил Октябрь» колхози пахтакорлари жорий йилда 1802 гектар пахта майдонининг ҳар гектаридан 33,5 центнердан ҳосил кўтаришга бел боғлашган. Шу мақсадда экиш-тикиш ишлари уюшқоқлик билан олиб борилмоқда. Далаларда 48 та экиш агрегати юқори унум билан ишлатилаётир.

Зокир Раҳимов бошлиқ агроучастка деҳқонлари колхозда биринчи бўлиб экишни бошлаган эдилар. Коллектив тасарруфида 450 гектар майдон мавжуд. Улар жорий йилда ҳар гектар пахта майдонидан 35 центнердан ҳосил олишмоқчи. Ана шундай эзгу ният йўлида кўкламнинг долзарб юмуши — ерга барака уруғи қадаш соз ва жадал суръат билан олиб борилаётир. Бунда Аҳмад Амиров, Шоди Мирзаев сингари техника жиловдорларининг сидқидил меҳнати мақтовга лойиқ.

— Бултур ҳар гектар майдонда 33 центнердан ҳосил етиштирган эдик, — дейди колхоз правлениесининг раиси Эсон Жўраев. — Бу йил эса ҳосилдорликни 35 центнерга етказмоқчимиз. Хўжалигимизда эрта-индин экиш-тикиш ишлари ниҳоясига етказилади. Асосий эътиборни экишда сифат ва суръат мутаносиблигига эришишга қаратганмиз. Зокир Раҳимов, Файзулла Оролов бошлиқ агроучасткалар аъзолари, Нормўмин Содиқов, Шерқобил Қурбонов, Шоди Қултўраев сингари сеялкачилар ҳамкасблари ўртасида пешқадам.

Хўжалик деҳқонлари асосий экин — пахтадан ташқари полиз, сабзавот маҳсулотлари етиштиришади, боғ-роғларни кенгайтириб, улардан юқори ҳосил олишга ҳам алоҳида эътибор беришаётир. Колхоз боғ-роғлари Мамараҳим Ражабов ҳамда Худоёр Жўраев бошлиқ оилавий пудратчиларга бириктиб қўйилган. Сабзавот етиштириладиган майдонлар ҳам тўласинча оилавий пудратчиларга тақсимлаб берилган. Коллектив сабзавоткорлари бултур йиллик режани зиёдаси билан уддалаб, 1950 тонна ҳосил етиштирган эдилар. Соҳибкорлар жорий йилда эл дастурхонига 2 минг тонна турфа хил ноз-неъмат тортиқ этишни дилларига тугиб қўйганлар.

Ш. УМИРОВ,
«Қишлоқ ҳақиқати» мухбири.

АГРОСАНОАТ АХБОРОТИ

ЭРТАНГИ ҲОСИЛ

Учқизил темир йўл станциясидан янги узилган карам ортилган дастлабки поездлар Свердловск томон йўл олди. Уни Сурхондарёдаги сабзавотчиликка ихтисослашган «Ангор» совхози жўнатди. Карам кўчатлари полиэтилен плёнкаси остига ўтқазилганлиги учун ҳам шу даражада барвақт ҳосил етиштирилди.

Хўжалик бу мавсумда давлатга 3800 тонна карам сотишни режалаштирмоқда. Ҳосилнинг бир қисми мамлакат саноат марказларига юборилади, бир қисми область маркази аҳолисига сотилади. Шу мақсадда Термизда бир нечта савдо дўконини очиш мўлжалланмоқда. Бу ерга далаларнинг ўзидан тўппа-тўғри янги узилган маҳсулот олиб келинади.

«Плодоовощ» область бирлашмасининг бошқа хўжаликлари ҳам Москвадан Сахалинга қадар бўлган турли регионларга карам жўнатишга ҳозирлик кўришмоқда. Истеъмолчилар ва темир йўлчилар билан шартномалар тузилди. Сибирь ва Узоқ Шарқ ўрмон саноати хўжаликларидан қутилар тайёрлаш учун буюрилган ёғочларнинг анча қисми бу ерга етиб келди.

Апрель ва май ойларида бирлашма хўжаликлари Бутуниттифоқ жамғармасига 16 минг тонна эртанги карам юборадилар.

МЕҲНАТ ДАФТАРЧАЛАРИ ТОПШИРИЛДИ

Амударё районидаги Горький номли совхозда уй бекалари Т. Авазматова, Р. Матёқубова, М. Жумамуродоваларга... меҳнат дафтарчалари топширилди. Ҳолбуки, бундан бир йил илгари жамоат ишлаб чиқаришида банд бўлмаган бу аёллар ўзларига пенсия тайинлаш учун иш стажи ҳисобга олиниши тўғрисида орзу ҳам қилмаган эдилар.

Айтгандай, нима учун уларни «иш билан банд бўлмаган» аёллар дейиш керак. Райондаги ерларнинг атиги тўққиз фоизи шахсий ёрдамчи хўжаликларга тўғри келади. Ана шу хўжаликлар ҳар йили ҳавас қилса арзийдиган даражада етиштириладиган гўштнинг умумий ҳажмида 46 фоизини, сутнинг 42 фоизини, сабзавот маҳсулотларининг ярмидан кўпроғини берадилар. Шахсий хўжаликнинг ҳар гектардан олинадиган ҳосилдорлиги, одатда жамоат даласидагига нисбатан уч баравар юқори бўлади. Бу ишларнинг ҳаммасини асосан уй бекалари бажарадилар. Эркаклар эса ишлаб чиқаришда банд бўлиб, улар фақат кечки пайтлардагина аёлларга ёрдам беришлари мумкин.

Бугун автоном республикада гўшт, сут етиштиришга мўлжалланган фермер хўжаликлари тармоғи тез кенгайиб бормоқда. Ҳозирнинг ўзидаёқ тўққиз юздан ортиқ ферма ташкил этилди. Статистика маълумотларига қараганда, буларда 40 мингдан кўп уй бекаси ишламоқда. Бу хотин-қизларга меҳнат дафтарчаларининг берилиши фақат ижтимоий адолатнинг тикланиши эмас, айни вақтда асосий озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришни янада кўпайтиришни аниқ-равшан рағбатлантирадиган омил ҳамдир.

ВАҚТДАН ЎЗГАН ПОЛИЗЧИ

Хоразм вилоятидаги «Хива» совхозининг ижарачиси Манчер Тю вақтдан бир ой ўзиб ишлашга муваффақ бўлди. Қолган полизчилар эндигина экишни бошлаяптилар, Манчернинг экинлари эса гулга кирди. Ширин-шакар тарвуз ва қовунларнинг дастлабки тонналари май ойи охирларида савдога чиқарилади.

Деҳқон совхоздан уч гектар ерни ижарага олган. У март ойининг бошларида тарвузнинг серҳосил ва тезпишар «Огонёк» деб аталган Астрахань навини эккан эди. Экинларни плёнка билан ёпиб қўйди. Орадан кўп ўтмай, тарвуз ва қовун уруғлари қийғос униб чиқди. Умуман ҳамма нарса ҳисобга олиниб иш юритилди, харажат ҳам жуда кам бўлди. Бундан катта фойда кўриладИ, чунки полиз экинларининг эртанги ҳосили жуда юқори баҳоланади.

Бошқа деҳқонлар ҳам ижарачи-полизчининг тажрибасини қўлладилар. Ҳозир совхоздаги жами 1136 гектар ерда ишлар авж олдириб юборилди. Ерларнинг ярмига беда, жўхори ва бошқа озуқа экинлари экилди. 250 гектар майдонга шоли экила бошланди. Қолган майдонларга эса эртанги сабзавот, ошкўклар, полиз экинлари ва картошка экилди.

ИБРАТ КЎРСАТИБ

Бағдод районидаги «Намуна» колхозида ўз касбини пухта эгаллаган чўпонлар анчагина. Қўчқорбой Жумабоев ана шундай фидойи чорвадорлардан. У Ҳурмат ордени билан тақдирланган Мамажон Турғуновдан касб сирларини қунт билан ўрганди. Шу тариқа шогирд устоз изидан бориб эл ичра яхши ном қозонди.

Айни кунларда Қ. Жумабоев қўзилатиш мавсуми якунларини сарҳисоб қилди. Натижалар қувончли: Қўчқорбой насл олиш борасида энг олдинги ўринни эгаллади.

— Илғор чўпон қарамоғидаги 262 бош совлиқдан 272 ўрнига 279 та дуркун қўзи олди, — дейди ферма мудири А. Файзиев. — Эндиги вазифа олинган наслни соғлом ўстириш ва эл бойлигини авайлаб-асрашдан иборат.

Қ. АЛИЕВ.

ЁШ АВЛОД КАМОЛИГА ҲАММА БИРДЕК МАСЪУЛДИР

ЗАМОНАМИЗГА ЯРАША БЎЛСИН

«Мактаб биноларини ўз вақтида, фақат юксак сифатли ҳамда барча зарур жиҳозлар билан таъминланган ҳолда фойдаланишга топшириш бинокорлару таъминотчиларнинг энг муҳим долзарб иши бўлиб қолмоғи керак». Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг куни кеча матбуотда эълон қилинган халқ таълимини тубдан қайта қуришга бағишланган мурожаатномасидаги ушбу сатрлар биз, бинокорлар зиммасига катта масъулият юклайди. Ана шу ҳужжатда таъкидлаб ўтилганидек, мактабларга замонавий иморатлар қуриш, таълим-тарбия ишларини бугунги талаблар даражасига кўтариш, муаллимларнинг обрў-эътибори ҳақида қайғуриш пировард натижада келажагимизга мустаҳкам пойдевор қўйишни таъминлайди.

Бўз райони қишлоқларида бунёдкорлик ишларини олиб бораётган кўчма колоннамиз коллективи мактаб, ҳунар-техника билим юртлари, болалар боғча-яслилари учун бинолар қуришда жонбозлик кўрсатмоқда. Карл Маркс номли колхозда 620 ўқувчига мўлжалланган замонавий мактабни қисқа муддатда қуриб фойдаланишга топширдик. Бу ерда келажагимиз эгалари пухта билим олишлари учун зарур шарт-шароит яратилган. Шунингдек, қўшни Комсомолобод районидаги «Оқ олтин» совхозида 120 ўринли болалар боғчаси биносини ҳам тез ва соз барпо этдик. Бундан ташқари Орол бўйидаги аҳоли турмуш шароитини яхшилаш юзасидан ишлаб чиқилган ҳаракат дастурига мувофиқ шу ўлкага ёрдамга бориб, Қораўзак районидаги мактаб қурилишида 240 минг сўмлик бунёдкорлик ишларини адо этдик.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети мурожаатномасида уқтириб ўтилганидек, жумҳуриятимизда, шу жумладан, Бўз районида бугунги кун талабларига жавоб бермайдиган мактаблар ҳали кўп. Янги билим даргоҳларини қуриш зарур. Районимиздаги 23 та ўрта мактабнинг аксарият қисмини қайта тиклаш, синфхоналарни кенгайтириш, ўқув-тарбия ишларини такомиллаштириш учун шароит яратиш борасида кўпгина юмушлар бажарилиши зарур.

Т. ҚУРБОНОВ,
Бўз районидаги механизациялашган 118-кўчма колонна бошлиғи.

ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАЙМИЗ

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг мурожаатномасини мактабимиз коллективи катта қувонч билан кутиб олди. Ниҳоят, маориф соҳасига, болаларимиз тақдири ҳал бўладиган мактабга партия-ҳукуматимизнинг эътибор бераётганлигидан мамнунмиз.

Дарҳақиқат, бугунги кунга келиб мактабларимизнинг моддий техника базаси яхши эмаслиги сезилиб қолди. Синфхоналар, парталар етишмаслиги, хоналар техника воситалари билан тўлиқ жиҳозланмаганлиги, ўқув қуроллари, айниқса дарсликлар камлиги — буларнинг барчаси болаларимиз саводхонлигини оширишга, уларнинг чуқур билимли бўлишига салбий таъсир этди. Бунинг устига педагоглик соҳасига адашиб кириб қолган айрим «чаласавод» ўқитувчиларнинг борлиги болаларимизнинг илм-фанга бўлган қизиқишини сўндириб юборди.

Мактабимизда 80 нафардан зиёд педагог ишлайди. Улар мингдан ортиқ ўқувчига билим берадилар. Педагогларимиз орасида ўз фанини пухта биладиган, зукколари талайгина. Ш. Ҳожиев, Н. Убайдуллаев, Д. Насриддинов, Ғ. Нурматовлар ана шулардан.

Ҳозирча мактабимизда ўқиш икки сменада ташкил этилган. Куни кеча 95-хўжаликлараро механизациялашган кўчма колоннанинг Муҳаммаджон Раҳмонов бошлиқ бригадаси қурувчилари 360 ўринга мўлжалланган қўшимча бино қуриб, калитини топширишди.

Бу билан мактабимизда муаммо йўқ, демоқчи эмасман. Ошхона бугунги кун талабига жавоб бермайди. Овқатланадиган хона тор, стол-стуллар етишмайди. Лекин бу масалани ҳам яқинда бўлиб ўтган педагогик кенгашимизда кўриб чиқдик ва ҳашар йўли билан ошхона бунёд этишга қарор қилдик. Мурожаат бу қароримизни янада тез кунларда амалга ошириш имкониятини беради.

Чиндан ҳам мурожаатномада айтилганидек, мактабларнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш учун бутун жумҳуриятни, унинг барча аҳолисини мактаб ҳашарига сафарбар этмай туриб, юқорида қайд этилган нуқсонларни бартараф қила олмаймиз. Шундай экан, бу ишда педагогларимиз ташаббус кўрсатишлари, ҳашарларни ота-оналар билан ҳамкорликда уюштиришлари зарур.

У. ПАРПИЕВ,
Фарғона область, Ўзбекистон районидаги С. Айний номли 20-ўрта мактаб директори.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг
ҚОНУНИ
ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар иқтисодий муносабатларининг асослари тўғрисида

Ушбу Қонун ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар иқтисодий муносабатларининг асосларини белгилаб беради. У ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар федерализми, иқтисодий мустақиллиги ва ўзаро масъулияти принципларига асосланади. Қонунда ССР Иттифоқи ва республикаларнинг иқтисодий соҳадаги ваколатлари белгилаб берилади, уларнинг молиявий-иқтисодий муносабатлари аниқлаб қўйилади, уларнинг умумиттифоқ бозорида иштирок этишининг ҳуқуқий асослари белгиланади. ССР Иттифоқи ва республикалар муносабатларининг қонуний ва шартнома шакллари, иттифоқдош ва автоном республикалар, автоном областлар ва округлар, халқ депутатлари маҳаллий Советлари ҳуқуқларининг ва корхоналар мустақиллигининг кафолатлари кўзда тутилади.

1-модда. ССР Иттифоқининг иқтисодий соҳадаги ваколатлари

1. Қуйидагилар ССР Иттифоқининг ихтиёридадир:

СССРда хўжалик фаолиятининг ва умумиттифоқ бозори амал қилишининг қонуний асосларини белгилаб бериш;

СССРда солиқ системасини ташкил этиш, умумдавлат солиқларини, йиғимлар ва бюджетга мажбурий тўловларни, солиқ солишнинг энг кўп миқдорини белгилаб қўйиш;

Иттифоқ бюджетини тузиш, тасдиқлаш ва ижро этиш;

мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш истиқболларини ишлаб чиқиш, умумиттифоқ программаларини тузиш ва амалга ошириш;

нарх белгилашга, молия-кредит системасини ташкил этиш ва ягона пул муомаласига доир умумий сиёсатни амалга ошириш;

Умумиттифоқ резерв, суғурта фондлари ва бошқа фондларни ташкил этиш;

атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва табиат ресурсларидан фойдаланишнинг умумий нормалари ва қоидаларини белгилаш;

темир йўл, ҳаво, денгиз ва магистрал газ қувурлари транспортини, мудофаа объектларини, космик системаларни, СССР Ягона энергетика системасини, Умумиттифоқ алоқа ва ахборот системаларини, шунингдек СССР қонунларига ҳамда ССР Иттифоқининг ва республикаларнинг битимларига мувофиқ Умумиттифоқ давлат мулкига тааллуқли объектларни бошқариш;

инвестиция ва амортизация сиёсати; фан ва техника; аҳолининг иш билан бандлиги ва кўчиб юриши; халқ таълими, соғлиқни сақлаш ва маданият масалаларида республикаларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш;

СССРда меҳнатга ҳақ тўлашнинг, пенсия таъминоти ва ижтимоий таъминот бошқа турларининг энг кам миқдорини белгилаш;

Умумиттифоқ ташқи иқтисодий сиёсатнинг асосларини ва бу сиёсатни ўтказишни белгилаш;

СССР территориясида бож олишнинг бирлиги негизида бож ишлари, бож пошлиналари ва бож йиғимларини ташкил этишнинг принципларини белгилаб бериш; СССРнинг иқтисодий зона чегараларини ва қитъа соҳилбўйи зоналарини белгилаш ва уларни муҳофаза қилиш;

ССР Иттифоқининг чет давлатларга давлат йўли билан қарз ва иқтисодий ёрдам бериши, ССР Иттифоқи хорижий манбалардан оладиган давлат қарзлари ва кредитлари тўғрисида битимлар тузиш;

(Давоми иккинчи бетда).

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг

ҚОНУНИ

ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар иқтисодий муносабатларининг асослари тўғрисида

(Давоми. Боши биринчи бетда).

ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар, корхоналар, ташкилотлар ва СССР гражданларининг иқтисодий манфаатларини чет элларда ҳимоя қилиш;

Умумиттифоқ статистика ва бухгалтерия ҳисобини ташкил этиш;

ягона патент ва об-ҳавони кузатиш хизматини, ягона вақт, ўлчов ва тарози хизматини ташкил этиш, Умумиттифоқ стандартларини белгилаш.

2. ССР Иттифоқи ўзи бошқарадиган соҳаларни Қонун билан тартибга солади, бошқарувнинг умумиттифоқ органларини тузади, уларнинг ишида иттифоқдош ва манфаатдор автоном республикалар вакиллари иштирок этадилар, ССР Иттифоқи зарур ҳолларда республикалар билан иқтисодий масалаларда битимлар тузади.

2-модда. Иттифоқдош ва автоном республикалар иқтисодий мустақиллигининг асослари

1. Иттифоқдош ва автоном республикалар СССР Конституцияси, СССР қонунлари ва ушбу қонун билан ССР Иттифоқи ихтиёрига берилган масалалардан ташқари барча иқтисодий ва ижтимоий масалаларни ҳал қилишга ваколатлидирлар.

2. Иттифоқдош ва автоном республикалар ўз территорияларида СССР қонунларига риоя қилган ҳолда:

ерга, бошқа табиат ресурсларига эгалик қиладилар ва бу ресурслардан ўз манфаатларини ва ССР Иттифоқи манфаатларини кўзлаб фойдаланадилар;

республика территориясида хўжалик фаолияти шартларини тартибга солиб турадиган қонунларни ва бошқа норматив ҳужжатларни қабул қиладилар;

солиқ солиш масалаларини ҳал қиладилар ва бюджет фаолиятини амалга оширадилар;

ўз территориясининг иқтисодий ва ижтимоий ривожланишини тартибга солиб турадилар, шунингдек иқтисодиётни ривожлантиришга доир умумдавлат қарорларини ва уларни амалга ошириш йўлларини ишлаб чиқишда қатнашадилар;

республика территориясида инвестиция фаолиятини ва қурилиш шарт-шароитларини тартибга солиб турадилар;

Умумиттифоқ нарх белгилаш сиёсатидан келиб чиқиб, нархларни тартибга солиб турадилар;

пул муомаласини тартибга солишда қатнашадилар, республика банкларининг фаолиятига раҳбарлик қиладилар;

СССРнинг халқаро шартномаларида ҳамда ССР Иттифоқи билан республика ўртасидаги битимларда кўзда тутилган мажбуриятларни ҳисобга олиб, ташқи иқтисодий фаолиятни амалга оширадилар; чегара ва соҳилбўйи савдосини олиб борадилар, барпо этилаётган қўшма корхоналарни, халқаро бирлашмалар ва ташкилотларни рўйхатга оладилар, корхоналар ва ташкилотларнинг ташқи иқтисодий фаолиятини рағбатлантирадилар; республика валюта фондини шакллантирадилар ва ундан фойдаланадилар;

аҳолининг ижтимоий жиҳатдан юксалиши, иш билан таъминланиши, аҳоли даромадларини тартибга солиш масалаларини ҳал қиладилар, СССР қонунлари билан белгилаб қўйилган меҳнатга ҳақ тўлаш, пенсия таъминоти ва ижтимоий таъминот бошқа турларининг энг кам миқдорини таъмин этадилар;

экологик хавфсизлик нормаларини белгилайдилар ҳамда республика территориясида табиатни муҳофаза қилишга доир фаолиятни амалга оширадилар, табиатдан фойдаланишнинг лимитлари ва нормативларини белгилаб берадилар ҳамда корхоналар ва ташкилотлар фаолиятига рухсатнома берадилар ва бундай фаолиятни тақиқлаб қўядилар;

республика давлат бошқаруви органларини тузадилар ва уларнинг вазифаларини белгилаб берадилар;

иқтисодий ва ижтимоий тараққиётнинг ССР Иттифоқи ихтиёрига берилмаган бошқа масалаларини ҳал қиладилар.

3-модда. ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар молиявий ва бюджет муносабатларининг асослари

1. Иттифоқ бюджети, республикалар (иттифоқдош ва автоном республикалар)нинг мустақил бюджетлари ва маҳаллий бюджетлар СССР бюджет системасини ташкил этади.

Иттифоқ бюджетини тузиш, кўриб чиқиш, тасдиқлаш ва ижро этиш тартибини СССР Олий Совети, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг республика бюджетларини тузиш, кўриб чиқиш, тасдиқлаш ва ижро этиш тартибини эса ана шу республикаларнинг қонунлари белгилаб беради.

2. Бутун СССР территориясида ундириладиган ва тўла ёки қисман Иттифоқ бюджетини шакллантиришга кетадиган умумдавлат солиқларини, йиғимлар ва мажбурий тўловларни белгилаб қўйиш ССР Иттифоқи ваколатига киради. Ана шундай солиқлар, йиғимлар ва тўловларнинг рўйхатини ҳамда ставкалари миқдорини СССР Олий Совети белгилаб беради. Иттифоқдош ва автоном республикалар давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари ССР Иттифоқи қонунларида белгилаб қўйилган доирада умумдавлат солиқлари ва бошқа умумдавлат мажбурий тўловларини ундириш масалаларини ҳал қиладилар.

3. Иттифоқдош ва автоном республикалар ССР Иттифоқи қонунларига мувофиқ иттифоқдош ва республикалар ўз территориясида ундириб олинадиган ва ўз бюджетига ўтказиладиган республика солиқларини, йиғимлар ва мажбурий тўловларни, шу жумладан табиат ресурслари учун тўловларни белгилайдилар.

4. Иттифоқ бюджети даромадлари умумдавлат солиқлари, йиғимлари ва мажбурий тўловлардан (иттифоқдош ва автоном республикаларнинг республика бюджетларига, автоном областлар ва округларнинг бюджетларига ҳамда маҳаллий бюджетларга ўтказиладиган қисмидан ташқари), Умумиттифоқ мулкидан фойдаланишдан, Иттифоқ органлари амалга оширадиган тадбирлардан тушган даромадлардан иборат бўлади. Иттифоқ бюджети даромад манбалари ва харажатлар структурасининг рўйхати, жумладан иттифоқдош ва автоном республикаларга субвенциялар беришга кетган харажатлар рўйхатини СССР Олий Совети белгилаб беради.

5. Иттифоқ органлари иттифоқдош ва автоном республикаларнинг органлари билан биргаликда Умумиттифоқ ва республикалараро илмий-техникавий, иқтисодий, ижтимоий, табиатни муҳофаза қилиш программаларини ва бошқа программаларни, шунингдек табиий офатлар, фалокатлар ва аварияларнинг олдини олиш ва уларнинг оқибатларини тугатишга доир ишларни пул билан таъминлаш учун регионал тараққиёт, резерв, инновация, табиатни муҳофаза қилиш фондларини ва бошқа Умумиттифоқ фондларини ташкил этадилар.

6. СССР Давлат банки ягона пул бирлиги — сўм асосида пул муомаласини янги пул чиқаришни тартибга солиб туради, сўмнинг чет эл валюталарига нисбатан қийматини, уни алмаштириш қоидаларини, валюта бойликларини сотиш ва сотиб олиш тартибини белгилайди, ташқи иқтисодий алоқаларда ягона кредит сиёсатини ўтказади.

4-модда. Умумиттифоқ бозори

1. Мулкчиликнинг барча шакллари беллашуви ва тенг ҳуқуқлиги шароитида монополияга қарши ва бозор тўғрисидаги бошқа қонунларни ҳисобга олиб, ўз хўжалик фаолиятини амалга оширувчи корхоналар, бирлашмалар, ташкилотлар ва якка тартибда товар ишлаб чиқарувчиларнинг мустақиллиги Умумиттифоқ бозорини шакллантириш ва у амал қилишининг негизидир.

Корхоналар, бирлашмалар, ташкилотлар ва якка тартибда товар ишлаб чиқарувчиларнинг республика бошқарув органлари ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари билан иқтисодий муносабатлари, агар қонунларда ўзга ҳол кўзда тутилмаган бўлса, солиқ ва шартнома асосига қурилади.

2. ССР Иттифоқи давлат органларининг, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг Умумиттифоқ бозорини тартибга солиш ва ҳимоя қилишга доир ваколатларини, шунингдек Умумиттифоқ бозори қатнашчиларининг ҳуқуқлари ва вазифаларини, уларга берилган афзалликлар ва имтиёзларни СССР қонунлари белгилаб қўяди.

3. СССР территориясида товар айирбош қилиш республика бозорларининг очиқлиги ва бож тўсиқлари йўқлиги шароитида таркиб топади, эркин омилкорлик зоналарида ташкил этиладиган бозорлар бундан истиснодир, бундай бозорлар учун Иттифоқ ва республика қонунлари билан алоҳида иқтисодий ва ҳуқуқий режимлар белгилаб қўйилади.

Республикалараро товар айирбош қилиш соҳасида бирор республиканинг, ундаги юридик шахслар ва гражданларнинг камситилишига йўл қўйилмайди.

Иттифоқдош, автоном республикалар бошқа иттифоқдош, автоном республикалар билан ўзаро келишмай туриб моллар ва молиявий ресурсларни олиб келиш ва олиб чиқиб кетишни чеклаб қўйишга, ўз территорияларидан юк олиб ўтилишига тўсқинлик қилишга, бошқа республикалардаги гражданлар ва юридик шахсларнинг мулки ҳисобланган мол-мулк ва пул маблағларини шу территориядан ташқарига кўчиришга, транзит тўловларни жорий этишга ҳақли эмаслар.

4. Иттифоқдош ва автоном республикалар ўз ваколатлари доирасида ўз территорияларида товарлар ва хизматлар бозорини солиқ солиш ва нарх белгилаш системаси орқали тартибга солишга, республика бюджети ҳисобидан молларнинг айрим турларини ишлаб чиқаришни рағбатлантириш ва уларни сотиш юзасидан имтиёз белгилашга ҳақлидирлар.

5. Иттифоқдош ва автоном республикалар ўз территорияларида ўз ваколатлари доирасида қонун йўли билан барча инвесторлар (капитал маблағ сарфловчилар) учун мол-мулкни сотиб олиш ва капитал маблағ сарфлашни амалга ошириш тартибини белгилаб қўядилар. Республика қонунлари инвесторларга пудратчи ташкилотларни танлашга, шунингдек сарфланган инвестицияни қайтариб олишга ҳамда олинган даромадларни олиб чиқиб кетишга кафолат беради.

6. Хўжалик юритиш субъектларига кредит, ҳисоб-китоб ва суғурта хизматини СССР Давлат банки муассасалари, мустақил савдо-сотиқ банклари, суғурта жамиятлари ҳамда СССР ва республика қонунларига мувофиқ барпо этиладиган ва иш олиб борадиган ўзга кредит муассасалари амалга оширадилар.

7. Умумиттифоқ бозорида акциялар ва бошқа қимматбаҳо қоғозларни чиқариш ва уларни муомалага чиқариш тегишли Иттифоқ ва республика қонунларига мувофиқ амалга оширилади.

5-модда. ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар иқтисодий алоқаларининг шартнома шакллари

1. ССР Иттифоқи ва республикалар, шунингдек республикаларнинг ўзлари орасидаги тегишли қонунларда кўзда тутилмаган иқтисодий муносабатлар икки томонлама ва кўп томонлама битимлар билан тартибга солинади. Республикалар мулки ҳисобланган мол-мулкни республикалараро айирбош қилиш ва бир-бирига топшириш масалалари шартнома асосида ҳал қилинади, худди шу асосда қўшма корхоналар, ташкилотлар, муассасалар ҳамда ягона бошқарув органлари тузилади, ижтимоий-иқтисодий вазифаларни биргаликда ҳал қилиш учун фондлар тузилади. Битимларда зарур план, фараз, савдо-сотиқ, илмий-техникавий ва бошқа ахборотларни алмаштириб туриш кўзда тутилиши мумкин.

Бошқа республикаларнинг манфаатлари камситиладиган ёки Умумиттифоқ бозори бирлигига путур етказадиган биргаликдаги ҳаракатлар ҳақида республикалараро битимлар тузилиши мумкин эмас.

2. Иттифоқдош ва автоном республикалар ССР Иттифоқи пойтахтида ва бошқа республикаларнинг пойтахтларида ўз ваколатхоналарини таъсис этишлари, уларни республика бюджети маблағи ҳисобидан сақлаб туришлари мумкин.

ССР Иттифоқи давлат бошқарув органлари республикаларнинг розилиги билан уларнинг территориясида ўз хизматлари ва бўлинмаларини тузиши мумкин.

6-модда. Иттифоқдош ва автоном республикалар иқтисодий мустақиллигининг кафолатлари

1. Иттифоқдош ва автоном республикалар ССР Иттифоқи ихтиёрига берилган иқтисодий ва ижтимоий масалаларни ҳал қилишда СССР халқ депутатлари Съездида, СССР Олий Советида, СССР Олий Совети Президиумида, СССР Федерация Кенгаши ва ҳукуматида ҳамда ССР Иттифоқининг бошқа органларида иштирок этадилар. Иттифоқ шартномасига риоя қилиниши билан боғлиқ масалалар Федерация Кенгашида автоном республикалар, автоном областлар ва округлар давлат юқори мансабдор шахслари иштирокида кўриб чиқилади.

2. Республикаларнинг олий давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари ССР Иттифоқи олий давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг иқтисодий муносабатларни тартибга соладиган ҳужжатларининг СССР Конституциясига ва СССР қонунларига мослиги ё мос эмаслиги тўғрисидаги масалаларни СССР Конституцион назорат комитети кўриб чиқиши учун киритишлари мумкин.

3. Иттифоқдош ва автоном республикалар СССР Министрлар Советининг ана шу республикаларнинг иқтисодий манфаатларига зид қарорлари ва фармойишлари амал қилишини тўхтатиб туриш тўғрисидаги илтимос билан СССР Президентига мурожаат қилишга ҳақлидирлар.

4. Иттифоқдош ва автоном республикалар олий давлат бошқарув органлари СССР Министрлар Советига унга бўйсунувчи бошқарув органларининг республикалар иқтисодий манфаатларига зид ҳужжатлари ҳақида норозилик билдиришга ҳақлидирлар. СССР Министрлар Совети бу норозиликни бир ой муддатда кўриб чиқади ва узил-кесил қарор қабул қилади.

Республикалар ҳукуматлари норозилик билдирилган ҳужжатларнинг ўз территорияларида амал қилишини бу норозилик кўриб чиқилаётган пайтда тўхтатиб туришлари мумкин.

5. ССР Иттифоқи ҳукумати билан иттифоқдош ва автоном республикалар ўртасида, шунингдек республикалар ўртасида СССР қонунларини, СССР ҳукуматининг қарорлари ва фармойишларини ижро этиш чоғида иқтисодий масалалар юзасидан вужудга келган келишмовчиликлар СССР Олий Советида Федерация Кенгашининг тавсиялари ҳисобга олиниб кўриб чиқилади.

7-модда. Автоном областлар ва округлар, маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари ва корхоналар иқтисодий мустақиллигининг кафолатлари

1. Автоном областлар ва округларнинг иқтисодий соҳадаги ваколатларини СССР ва иттифоқдош республикаларнинг қонунлари белгилаб беради, улар автоном областлар ва округларнинг мустақил равишда хўжалик юритиш ҳуқуқларига кафолат беради.

2. Автоном областлар ва округлар ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг қонунларига мувофиқ равишда ўз территорияларида ерга, бошқа табиат ресурсларига, шунингдек ўз мулки ҳисобланган мол-мулкларга эгалик қиладилар, фойдаланадилар ва тасарруф этадилар.

3. Автоном областлар ва округлар ўз территорияларининг комплекс ижтимоий-иқтисодий ривожланишини таъминлайдилар, ўз бюджетларини мустақил тузадилар ва ижро этадилар, маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларининг молиявий базасини мустаҳкамлаш тадбирларини амалга оширадилар, ўз ваколатлари доирасида нарх-навони белгилайдилар ва тартибга соладилар, ўз территорияларида табиатдан фойдаланиш лимитлари ва нормативларини белгилашда иштирок этадилар, Иттифоқ ва республика қонунларига мувофиқ хўжалик юритиш субъектларининг фаолиятига рухсат этадилар ва бундай фаолиятни тақиқлаб қўядилар, ташқи иқтисодий фаолиятни амалга оширадилар, шунингдек ўз ваколатлари доирасидаги бошқа масалаларни ҳал қиладилар.

4. Маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларининг ҳуқуқлари «СССРда маҳаллий ўзини ўзи бошқариш ва маҳаллий хўжаликнинг умумий асослари тўғрисида»ги СССР Қонуни, ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг бошқа Қонун ҳужжатлари билан таъминланади.

5. Иттифоқдош ва автоном республикалар, автоном областлар ва округлар, халқ депутатлари маҳаллий Советлари ССР Иттифоқи ва республикаларнинг Қонун ҳужжатларига мувофиқ равишда ўз территорияларидаги корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотларнинг, улар ташкилий структурасининг тури ва мулкчилик шакллари қандайлигидан қатъи назар мустақиллигини ҳамда фаолиятининг тенг ҳуқуқий шарт-шароитларини таъминлайдилар.

8-модда. ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг мажбуриятлар бажарилмаганлиги учун масъулияти

1. ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар иқтисодий соҳадаги битимларда белгилаб қўйилган мажбуриятларнинг бажарилмаганлиги ёки тегишлича бажарилмаганлиги учун жавобгар бўладилар. Мажбуриятларни бажармаганлик ёки тегишлича бажармаганлик учун жазо чоралари шу битимларда кўзда тутилади.

2. Иттифоқ ва республика бошқарув органлари, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг бошқарув органлари ўртасидаги иқтисодий битимлардан келиб чиқадиган хўжалик ишларига доир низоларни манфаатдор томоннинг ташаббуси билан СССР давлат арбитражи кўриб чиқади.

3. ССР Иттифоқи бошқарув органлари иттифоқдош ёки автоном республиканинг розилигисиз амалдаги қонунларни бузиб қабул қилинган ва республикага зарар етказган ўз қарорларини амалга оширганлари тақдирда, республиканинг талабига мувофиқ бундай қарорларнинг салбий оқибатларини тугатишга ва етказилган зарарни қоплашга мажбурдирлар.

4. Иттифоқдош ёки автоном республиканинг органлари бошқа республикалар ҳамда ССР Итифоқининг ҳуқуқларини ва Қонун ҳимоя қиладиган манфаатларини бузадиган қарорлар қабул қилган тақдирда етказилган зарарни шундай қарор қабул қилган республика тўлайди.

5. ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар, автоном областлар ва округлар ўртасидаги иқтисодий масалаларга доир барча низолар, шу жумладан етказилган зарарни қоплаш тўғрисидаги низолар улар сайлаган холис вакиллар томонидан ёки СССР Олий судида кўриб чиқилади.

9-модда. Иттифоқдош ва автоном республикалар иқтисодий мустақиллигининг алоҳида шартларини тартибга солиш

1. Республикаларнинг ташаббуси билан ССР Иттифоқи улар учун қонун йўли билан бошқа республикалар ва ССР Иттифоқининг қонуний манфаатларига путур етказмаган ҳолда алоҳида иқтисодий шароит ўрнатиши мумкин.

2. Хўжалик фаолиятининг айрим соҳаларидаги Иттифоқ ва республика бошқарув органларининг ваколатлари ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг ўзаро келишуви асосида қайтадан тақсимланиши мумкин.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Президенти

М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль. 1990 йил 10 апрель.

СССР Олий Советининг қарори

«ССР ИТТИФОҚИ, ИТТИФОҚДОШ ВА АВТОНОМ РЕСПУБЛИКАЛАР ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАРИНИНГ АСОСЛАРИ ТЎҒРИСИДА»ГИ СССР ҚОНУНИНИ КУЧГА КИРИТИШ ТАРТИБИ ҲАҚИДА

СССР Олий Совети **қарор қилади:**

1. «ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар иқтисодий муносабатларининг асослари тўғрисида»ги СССР Қонуни 1991 йил 1 январдан кучга киритилсин.

2. СССР Министрлар Совети:

икки ой муддатда мазкур Қонунни амалга оширишни таъминлайдиган зарур қарорларни қабул қилсин;

ушбу Қонунга мувофиқ СССРнинг амалдаги қонунларига ва ССР Иттифоқи бошқарув органлари системасига ўзгартишлар тўғрисидаги таклифларни киритсин;

СССР ҳукумати ҳужжатларини 1991 йил 1 январга қадар мазкур Қонунга мувофиқлаштирсин ва СССР министрликлари, давлат комитетлари ва идоралари ўз норматив ҳужжатларини, шу жумладан мазкур Қонунга зид йўл-йўриқларини қайта кўриб чиқиши ва бекор қилишини таъминласин;

иттифоқдош ва автоном республикаларнинг Министрлар Советлари билан биргаликда икки ой муддатда мазкур Қонуннинг қоидаларига мувофиқ ССР Иттифоқини иқтисодий ва ижтимоий ривожлантириш умумиттифоқ программаларини тузиш ва амалга ошириш, Иттифоқ бюджетини тузиш истиқболларини белгилаш тартибини ишлаб чиқсин.

3. СССР халқ депутатлари иккинчи Съезди томонидан тасдиқланган иқтисодиётни соғломлаштириш чоралари программаси амалга ошириладиган даврда давлат буюртмаси улушини изчиллик билан қисқартириш зарурлигини кўзда тутиб, давлат буюртмаларини ҳамда марказлаштирилган тартибда ажратиладиган ресурсларни тармоқлар ва йўналишлар бўйича тақсимламай иттифоқдош республикаларга, корхоналар ва ташкилотларга етказиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблансин.

4. Иттифоқдош ва автоном республикаларнинг Олий Советларига республика қонунларига зарур ўзгартишлар киритиш таклиф қилинсин. Халқ депутатлари тегишли Советлари иттифоқдош ва автоном республикаларнинг автоном областлар ва округларнинг мазкур Қонун қоидаларига мувофиқ равишда ўзаро иқтисодий муносабатларга ўтишига доир ташкилий тайёргарлик ишларини олиб борсинлар.

5. СССР Олий суди ва СССР Давлат арбитражи мазкур Қонун билан СССР Олий суди ва СССР Давлат арбитражининг ваколатлари кенгайтирилганлиги муносабати билан СССР қонунларига ўзгартишлар киритиш тўғрисидаги таклифларни олти ой муддатда СССР Олий Советига тақдим этсинлар.

6. 1991 йил 1 январдан бошлаб СССР Министрлар Советининг мазкур Қонун қоидаларига мос келмайдиган қарорлари, СССР давлат комитетлари, министрликлари ва идораларининг норматив ҳужжатлари қўлланилиши мумкин эмас.

СССР Олий Советининг Раиси

А. ЛУКЬЯНОВ.

Москва, Кремль. 1990 йил 10 апрель.

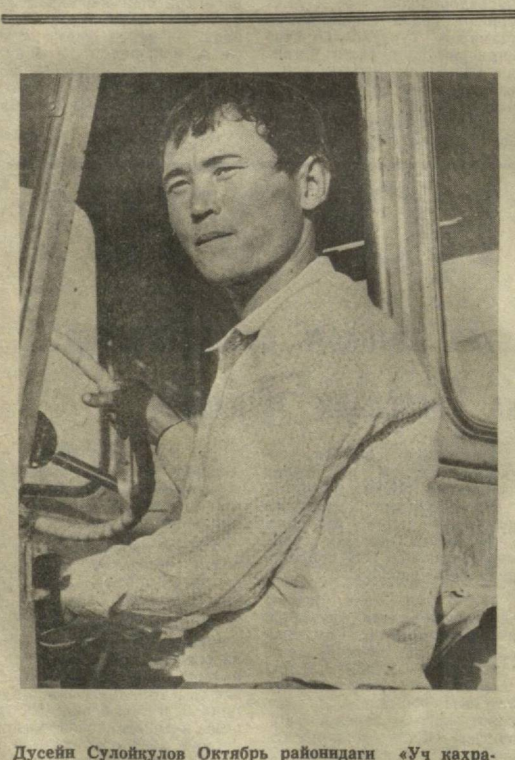

Дусейн Сулойқулов Октябрь районидаги «Уч қаҳрамон» совхози фермасида механизатор. Ўз касбини пухта эгаллаган бу чорвадор тармоқ маҳсулдорлигини оширишга муносиб ҳисса қўшмоқда. Пешқадам комсомол аъзоси сермеҳнат юмушларни механизация зиммасига юклаётганлиги туфайли маҳсулот таннархи арзонлашиб, даромад кўпаймоқда.

У. ҚЎШВОҚОВ олган сурат.

Буюк Ғалабанинг 45 йиллигига

ДУГОНАЛАР УЧРАШУВИ

Андижонлик 130 нафар аёл — Улуғ Ватан уруши қатнашчилари байрам кийимларида, жанговар орден ва медалларини тақиб область марказидаги тантаналар уйининг банкет залида тўпландилар. Ўтган уруш қаҳрамонлари бу ерда Буюк Ғалабанинг 45 йиллиги муносабати билан муборакбод этилди. Тантанага меҳнат коллективлари, жамоат ташкилотлари ва ёшларнинг вакиллари келишди.

Учрашув анъанавий маърузасиз ўтди. Бир пиёла хушбўй чой ва кофе устида, шарқ ноз-неъматлари билан тўла дастурхон атрофида ўтган кунлар тўғрисида, фронтчи аёллар — кўпгина миллат ва элат вакилларининг бугунги ишлари ва муаммолари ҳақида дилдан суҳбатлашилди. Кейин эса тўпланган уруш ветеранлари шарафига қўшиқ ва рақслар ижро этилди. Ҳаваскор артистлар улар кўнглини шод этдилар. Фронтдош дугоналарнинг бундай учрашувлари энди ҳар йили Ғалаба куни олдидан ўтказиб турилади.

УНУТИЛМАС ОНЛАР

24-мактабнинг бошланғич синфлар ўқитувчиси Нажмиддин Зайниддинов Улуғ Ватан уруши йилларида Белоруссия ўрмонларида партизанлик қилганлиги унинг Бувайда районидаги Киров номли колхозда яшовчи юртдошлари учун кутилмаган янгилик бўлди. Ҳамқишлоқлар бу тўғрида Н. Зайниддинов Белоруссиядан партизанлик гувоҳномаси олганидан кейин хабар топдилар. Камтарин, уятчан мактаб ўқитувчиси ўзининг душман орқасида бўлгани тўғрисидаги хотираларини ҳеч кимга ҳеч қачон сўзлаб бермаган эди.

...Ўзбек йигитининг жанговар саргузаштлари осон бўлмаган. Қизил Армия сафига у 1940 йилда чақирилган эди. Дастлаб Ленинград яқинида алоҳида саперлар батальонида хизмат қилди. Фашистлар Германияси Ватанимизга хиёнаткорона ҳужум қилганида эса Нажмиддин алоҳида моторлаштирилган инженерлик ротасига ўтказилди. 1942 йилнинг март ойида уни мина қўювчилар отряди билан бирга портлатиш операцияларини ўтказиш учун душман орқасига жўнатишди. Кейинчалик бу отряд генерал Алексей Федоров қўл остидаги партизан бирлашмаси ихтиёрига ўтказилди. Бу отряд ўша пайтларда Белоруссиянинг ғарбий районларидаги ўрмонларда жанг қиларди. Ўзбек халқининг жасур ўғлони айни шу ерда кўп маротаба душман билан жангларда мардлик ва жасорат намуналарини кўрсатди. У неча-неча маротаба душман эшелонларини қулатди, кўприклар ва ўқ-дори омборларини портлатди. Душман ортидаги бу жанговар ишлар тўғрисида партизанлар газеталари ёзган. Шу жасоратлари учун миналаштирувчи Зайниддинов жанговар мукофотлар билан тақдирланган.

Уруш садолари тинди. Зайниддинов қадрдон Ўзбекистонга қайтиб келди. Халқ маорифи соҳасида узоқ йиллар ва бенуқсон ишлагани учун «Ҳурмат» ордени билан мукофотланди.

Буюк Ғалабанинг 45 йиллиги арафасида уруш ветеранини кўпинча колхоз ёшлари орасида учратиш мумкин. У ёшларга турли миллат жангчиларининг дўстлиги тўғрисида, Ватан озодлиги ва мустақиллиги учун курашган катта авлод вакилларининг жасорати ҳақида гапириб беради.

ҚИЗИҚАРЛИ САЁҲАТ

Фарғона-1 станцияси перронидан «Фарғоналик» туристик поезди жўнаб кетди. Бу маршрутни «Ферганатурист» саёҳат-экскурсия ишлаб чиқариш бирлашмаси уруш ва меҳнат ветеранлари область кенгаши ва область комсомол комитети билан бирга ташкил қилди. Бу саёҳат совет халқи Улуғ Ватан урушида қозонган Ғалабанинг 45 йиллигига бағишланди.

340 йўловчи — уруш, партия ва меҳнат ветеранлари, байналмилалчи жангчилар, саноат ва қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши илғорлари 18 кун мобайнида Фарғона— Волгоград —Киев — Одесса — Херсон — Севастополь —Феодосия — Новороссийск — Фарғона маршрути бўйлаб қизиқарли саёҳатда бўладилар. Улар бу шаҳарлардаги тарихий ёдгорликлар ва диққатга сазовор жойлар билан танишадилар, уруш йилларида ҳалок бўлган жангчилар шарафига ўрнатилган ёдгорликларни бориб кўрадилар, мангу олов ёнига гулчамбарлар ва гулдасталар қўядилар, қадрдон Ўзбекистондан узоқда ҳалок бўлган ва дафн этилган юртдошлари хотирасига бир минут сукут сақлаб, ҳурмат бажо келтирадилар. Уларнинг кўпчилиги учун бу ўзига хос ёшликка қайтиш бўлади: улар бу ерда фашист галаларига қарши жанг қилганлар.

(ЎзТАГ).

ОНА-ВАТАН БЎЙЛАБ

КАЛУГА. Калугада шаҳар ва учта район партия комитетининг қўшма пленумида партия ташкилотларини бошқариш структурасини қайта қуриш тўғрисида қарор қабул қилинди. Шаҳардаги район партия комитетлари бекор қилинади. Унинг вазифаларини янгиланган шаҳар комитети ўз зиммасига олади. Тарқатиб юборилган район партия комитетлари аппаратлари ҳисобига бошланғич партия ташкилотлари кучайтирилади. Айни пайтда коммунистлар партия бошқарувининг қайта тузилишини шаҳарнинг район бўлимларини бекор қилиш билан боғламадилар: халқ депутатлари маҳаллий Советларига ўтказилган сайлов Совет ҳокимиятининг мавжуд структураси сақлаб қолиниши зарурлигини кўрсатди.

* * *

ГОРЬКИЙ. Берилган овозларни ҳисоблайдиган автомат система Горький область Советининг биринчи сессиясини аниқ ва оператив ўтказишга ёрдам берди. Бу системани маҳаллий «Полёт» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмасининг мутахассислари ишлаб чиқдилар ва шаҳар ижроия комитетининг мажлислар залига ўрнатдилар. СССР халқ депутатлари билдирган фикрларга қараганда, Горькийдаги электрон система Москвада ўрнатилган қурилмадан ҳам яхшироқ. Бу ерда ҳар бир депутат ўз сайлов округи рақамига мос келадиган код номери олади ва биргина кнопка ёрдамида овоз беради. Электроника натижани ўн секунддан кейин эълон қилади.

* * *

ОЛМАОТА. Қозоғистонда ўтказилган умумреспублика шанбалиги иштирокчилари Орол денгизини қутқариш фондига уч миллион сўмдан кўпроқ пул ўтказдилар. Махсус очилган банк счетига тушган бу маблағ Оролда вужудга келган экология фожиаси зонасида табиатни муҳофаза қилиш ва ижтимоий тадбирлар учун мўлжалланган. Жамбул области коллективлари фондга ярим миллион сўмдан кўпроқ пул ўтказиб, энг катта ҳисса қўшдилар.

* * *

КИШИНЕВ. Республика ҳукуматининг қарори билан Молдавия деҳқонлар уюшмаси рўйхатга олинди. Бу янги жамоат тузилмасининг асосий вазифаларидан бири — маҳаллий қишлоқлар аҳолисининг шаҳарликларга нисбатан ҳозирча анча мураккаброқ шароитда яшаётган кўп минг кишилик қатламининг социал муҳофаза этилишини таъминлашдир. Уюшма раиси Х. Андреевнинг фикрича, бундай ташкилотнинг мавжудлиги деҳқонлар овозини яхшироқ эшитиш, қишлоқдаги долзарб муаммоларнинг ҳал этилишига катта эътибор билан қараш имконини беради. Ижтимоий адолатнинг тикланиши, ўз навбатида, Молдавия бутун аҳолисини озиқ-овқатлар билан янада тўлароқ таъминлашда табиий бойликлардан самарали фойдаланишга ёрдам беради.

(ТАСС).

Булунғур районидаги Ҳамид Олимжон номли совхознинг 2-бўлими далаларида ишлар авжида. Баҳриддин Жалилов етакчилик қилаётган бригада деҳқонлари шу кунга қадар саккиз гектардан зиёд майдонга эртаги картошка экишди. Улар ҳар гектар майдондан режадаги 100 ўрнига 120 центнердан ҳосил кўтаришни мақсад қилиб қўйганлар.

СУРАТЛАРДА: 1. Бригада бошлиғи Б. Жалилов (чапда) билан оилавий звено етакчиси Мусурмон Дўстмуродов экиш сифатини кўздан кечиришаётир. 2. Сўнгги майдонларга картошка экилмоқда.

Т. ДАВЛАТОВ олган суратлар.

ИҚТИСОДИЁТ ЖАБҲАСИДА

АНДИЖОН КЕНГАЙМОҚДА

Андижон чегаралари ярим минг гектардан ортиқ кенгайди. Маҳаллий Советларнинг қарорига биноан бу ерлар шаҳарликларга шахсий уйлар қуриш учун ажратиб берилди.

Депутатлар ва фаоллар квартираларга муҳтож бўлган ва ўзи уй қуришни истайдиган кишиларни аниқлаш борасида катта иш қилдилар. Улар 16 минг киши эканлиги аниқланди.

Шаҳар яқинидаги Олтинкўл районининг Калинин, Куйбишев номли, «Тошкент» колхозлари ва Энгельс ҳамда Карл Маркс номли совхозлар ерларида шаҳарнинг янги массивларини қуришга киришилади.

Бу ерда уй-жойлар билан бирга боғ-роғлар ва полизлар барпо этилади. Ердан илгаригидек ҳосил олинаверади. Шаҳарликларга Энгельс номли совхоз берадиган юз гектар ерни ажратишга бағишланган митингда ана шу ҳақда гапирилди. Карнай-сурнай садолари остида андижонликлар ўз участкаларида дастлабки поналарни қоқишди, янги кўчалар бўйлаб, бўлажак маданий-маиший ва савдо марказлари теварагида мевали ва манзарали дарахтларни ўтқазишди.

КЎЧМА УСТАХОНА

Нарпай ремонт-механика заводида яратилган янгилик — вагон-устахона далада ишловчиларга яхши мадад бўлади.

Кўчма устахона муаллифлари ана шу ишлари учун СССР Халқ хўжалиги ютуқлари виставкасининг кумуш медалига сазовор бўлишди. Устахона махсус столлар ва дастгоҳлар, иш жавонлари ва ювинадиган қурилма билан жиҳозланган. Хонада вентиляция системаси ва кондиционер ҳавони тозалаб туради. Полларга алоҳида қурилмалар ўрнатилган: йилнинг совуқ кунларида ана шу қурилмалар бутун устахонани иситади.

«УЗБЕКХИММАШ» БАРОКАМЕРАЛАРИ

Чирчиқдаги «Узбекхиммаш» заводи ишлаб чиқараётган 18 хил халқ истеъмол моллари қаторига яна бир ускуна-даволаш барокамераси қўшилди.

Янги ускуна жуда харидоргир. Ҳатто унинг нархи 42 минг сўмлиги ҳам — харидорларни чўчитмаяпти. Замонавий ускуналар Арманистон ва Москва областига, Қозоғистон ва Сибирга юборилди. Талабномалар эса ҳамон келиб турибди. Йил бошидан буён Тошкентдаги 1-клиник касалхона ҳамда травматология ва ортопедия республика илмий-тадқиқот институти барокамераларни олишди. Энди навбат Олмалиқ кон-металлургия комбинатига.

Машинасозлар ўзларининг баромарказларини қуришга киришдилар. Кўпгина касалликларни даволай оладиган ускуналар бу ерга ана шу заводнинг цехларидан келтирилади.

(ЎзТАГ).

ТИКЛАНИШ

САМАРҚАНД. Пахтачи районидаги Ленин номли колхоз бундан ўттиз йил бурун Карл Маркс номли колхозга қўшилган эди. Ўтган давр ичида меҳнат аҳли ҳамжиҳатликда ишлаб, кўпгина ютуқларни қўлга киритди. Айни пайтда айрим муаммолар ҳам вужудга келди. Чунончи, хўжалик бошқарувида Ленин номли участкадан жуда кам вакиллар қатнашди, иккита қишлоқ газлаштирилмади, маданий-маиший бинолар оз қурилди... Ошкоралик ва демократия туфайли булар шундоққина юзага қалқиб чиқди. Участка меҳнаткашларида собиқ колхозни қайта тиклаш, муаммоларни мустақил ҳал этиш нияти пайдо бўлди. Район партия ва совет ташкилотларига жамоа аризалари юборилди.

Наврўз байрами кунларида меҳнат аҳли ниятига етди. Собиқ колхоз қайта тикланиб, унга Ленин номи берилди.

Умумий йиғилишда ташкилий масала кўрилиб, навбатдаги ишлар режалаштирилди. Раҳбарлар сайланди. Колхозчилар правление раислигига Тошмурод Эшмўминовни лойиқ топишди.

Қ. НОРБОЕВ,
ўқитувчи.

ХУШХАБАРЛАР

Деталларини «Средазэлектроаппарат» бирлашмаси тайёрлайдиган ошхона электр плиталари компьютердек аниқ ишлайди. Бу ерда ҳароратни бир маромда сақлаб турадиган электрон қурилмаларни ишлаб чиқаришга тайёргарлик кўрилмоқда. Унинг тажриба намуналари Златоуст машинасозлик заводида синовдан ўтказилиб, яхши баҳоланди. Тошкентдаги асосий корхона келаси йилнёқ ўн мингта ана шундай ускуна ишлаб чиқаради.

* * *

Сергели авиакорхонаси вертолётларининг экипажлари Арманистон осмонида 700 соатдан кўпроқ вақт учдилар. Улар қардош республиканинг бориш қийин бўлган тоғли районларига юк ташидилар. Булар аввало озиқ-овқат ва дори-дармонлардир. Узоқ муддатли командировкада А. Андросов звеноси билан А. Иваненко эскадрильяси экипажлари тер тўкиб меҳнат қилди. Вертолётчилар топшириқни бажариб бўлиб, уйларига қайтдилар.

* * *

Уй қуриш осонми? Бу саволга Чирчиқдаги 160-қурилиш тресги ва пойабзал фабрикасининг меҳнаткашлари жавоб беришди. Ишлаб топилган даромадларини бирлаштириб, улар улушбай асосида кўп қаватли янги уй қурдилар. Бу ерга шу корхоналарнинг 60 нафар меҳнатчиси кўчиб кирди. Хўжалик ҳисоби ва ўзини ўзи пул билан таъминлашга ўтилганлиги бу коллективлар учун социал масалаларни ҳал этишда катта имкониятлар яратиб берди. Бу ерда уй-жой программасини 1995 йилда бажариш мўлжалланмоқда.

* * *

Қўқон пойабзал ишлаб чиқариш бирлашмасида янги тикувчилик конвейери ишга туширилди. Бу ерда аёлларнинг куз-баҳор мавсумларида кийиладиган этиклари ишлаб чиқарила бошланди. Улар ўзининг сифатига кўра чет элда чиқариладиган энг яхши этиклардан қолишмайди. Пойабзалчиларга ускуналарни Ғарбий Германиянинг «Пфафф» фирмаси етказиб берди. Республика савдо тармоғига ҳозирнинг ўзидаёқ шу этикларнинг дастлабки туркуми — 14 минг жуфт камёб маҳсулот жўнатилди.

* * *

Қува районидаги Калинин номли колхоз чўпонлари Солижон Содиқов билан Тўйчибой Эрматов отарларининг ҳар бирига 700 тадан қўзи қўшилди. Улар бутун қиш мобайнида бирорта ҳам қўзининг нобуд бўлишига йўл қўймадилар. Бу чорва қишловини тўғри ташкил қилиш натижасидир. Қўйлар учун совуқ ўтмайдиган қўралар тайёрланиб, хилма-хил емлар етарлича ғамлаб қўйилган эди. Ҳар бир қўзичоқ туғилиши биланоқ синчков ветеринар назорати остида бўлди.

* * *

Қарши ёғ-экстракция заводи бош инженери Умидулло Аҳмедовнинг рационализаторлик таклифи қора мой сифатини анча яхшилаш имконини берди. У технологияни такомиллаштирганлиги олинадиган маҳсулот ҳажмини ҳам кўпайтириш имконини берди. Бу янгилик — охиргиларидан бири. Ўтган йили заводда ихтиролар ва рационализаторлик таклифларини жорий этишдан олинган иқтисодий самаранинг жами деярли 240 минг сўмни ташкил этди.

* * *

Жалолқудуқ райони аҳолисининг томорқа участкаларида етиштирилган етти минг тоннадан кўпроқ сабзавот ва мевалар республика магазинларига жўнатилади. Район тайёрлов идораси шахсий томорқа эгалари билан ана шундай шартнома тузди. Бу қишлоқ меҳнаткашларига қўшимча ер ажратиб берилганидан кейин мумкин бўлди. Улар фақат шу йилнинг ўзида фойдаланиш учун деярли 1300 гектар ер олдилар. Шартномага мувофиқ, тайёрлов идораси ер эгаларини маҳсулот солинадиган идиш ва транспорт билан таъминлайди.

* * *

Самарқанд областидаги «Зиёвиддин» совхозида телефон станцияси ишлай бошлади. Энди трактор парки, дала шийпонлари, фермалар ва турар жойлар ўртасида пухта алоқа ўрнатилди. Телефон орқали район ва область марказлари билан ҳам гаплашиш мумкин.

* * *

Марҳамат шаҳрида очилган болалар боғчасининг ўз сабзавот омбори бор. Уни «Узагрострой»нинг Андижон областидаги 1-бирлашмаси қурувчилари бунёд этдилар. Лойиҳада кўзда тутилмаган омбор эса болақайларга улардан совға бўлди. Энди бутун йил давомида сабзавот ва меваларни бу ерда яхши сақлаш мумкин. Болалар боғчасида ҳовуз, ўйин майдончалари, ёзги айвонлар ҳам бор.

(ЎзТАГ).

Диққат: матлуботчилар ташаббуси!

ИМОРАТ СОЛАЁТГАНЛАРГА КЎМАК

Якка тартибдаги уйлар қурилишини ривожлантириш турар-жой масаласини ҳал қилишнинг асосий манбаларидан бири эканлиги анча йиллардан бери айтиб келинарди. Лекин муаммони бартараф этиш учун амалий тадбирлар кўришга келганда кўп нарса мавҳум бўлиб қоларди. 1989 йилнинг август ойидан бошлаб томорқаларни кенгайтириш, ер ажратиб бериш борасида дадил қадамлар ташланганлиги якка тартибда уй-жой қурилишини жадаллаштиришда муҳим аҳамият касб этди. Қишлоқ меҳнаткашлари ўз турмуш шароитларини амалий равишда яхшилаш имкониятига эга бўлдилар.

Маълумки, уй қурилишига киришиш учун ер билан бирга бинокорлик материаллари ҳам керак бўлади. Шу масала Қашқадарё вилоятида қандай ҳал этилаётганлиги хусусида область матлубот жамиятлари уюшмаси правлениесининг раиси А. Муаллимов билан суҳбатлашдик. У мулоқот пайтида қуйидагиларни таъкидлади:

— Энг аввало қурилиш материаллари билан савдо қилиш уч-тўрт йил илгаригига қараганда сезиларли даражада кўпайганлигини айтиш зарур. Масалан, 1989 йили якка тартибда иморат солувчиларга 2 миллион 200 минг донадан зиёд шифер етказиб берилди. Ғишт, оҳак ва бошқа бир қатор материаллар таъминотида ҳам силжишларга эришилди. Айни пайтда ҳаммамизга маълумки, ҳар бир соҳа кечаги кун эҳтиёжлари билан яшамайди, у ўсиб ривожланади, бугунги кун талабларини олдимизга кўндаланг қилиб қўяди. Масалага шу нуқтаи назардан ёндашганда ҳамон тақчиллик сезилаётганлигини таъкидлаш керак. Бундан ташқари кўпгина муаммоларга дуч келинмоқда. 1989 йил областимизнинг талаб-эҳтиёжини ҳисобга олган ҳолда 100 минг куб метр тахтага буюртма берган эдик. Планлаштирувчи ташкилотлар фонд бўйича 71,1 минг куб метр ажратишни режаллаштиришди. Лекин шуни ҳам тўлиқ ололмадик. Чунки областимизга фонд бўйича ажратилган тахтанинг фақат 95 фоизи корхоналарнинг давлат буюртмаси бўйича тайёрланадиган маҳсулотлари планига киритилган эди. Яъни қарийб 5 минг куб метр материални қайси областдаги қандай ташкилот етказиб бериши масаласи ҳал этилмаганди. Шундай аҳвол ўтган йили цемент, дераза ойнаси, фанер сингари бинокорлик анжомлари масаласида ҳам содир бўлди. Уларга белгиланган фонднинг 8 — 17 фоизи корхоналарнинг маҳсулот етказиб бериш бўйича давлат буюртмаси билан мустаҳкамланганлиги сабабли шундай қийинчилик вужудга келди. Умуман ижро интизоми бўшашиб кетганлиги, шартнома мажбуриятларининг бажарилишига яхши эътибор берилмаётганлиги фақат бу соҳада эмас, балки бошқа жабҳаларда ҳам аҳволни мураккаблаштираяпти. 1990 йил учун ажратилган бинокорлик материаллари фондининг 90—92 фоизи маҳсулот етказиб берувчи корхона ҳамда ташкилотларнинг давлат буюртмасига киритилган. Қолган қисмини эса худди ўтган йилгидек қайси жойдан олишимиз номаълум. Шу муаммо изчил ҳал этилса, бинокорлик материаллари билан савдо қилиш янада яхшиланган бўлур эди.

Якка тартибда иморат солувчиларга қулайлик яратиш, уларга хизмат кўрсатиш ҳажмини кенгайтириш учун кўпгина тадбирлар амалга оширилмоқда, ички имкониятлар ишга солинаяпти. Хусусан, маҳаллий бинокорлик материалларини етказиб бериш кейинги пайтда анча кўпайди. Эътиборга лойиқ тажрибалардан бири шундаки, районларда йирик ёғочларни тиладиган, рандалайдиган, эшик, дераза, пол тахтаси ва иморатга зарур бошқа ускуналарни тайёрлаб берадиган шохобчалар ташкил этилди. Шундай бўлинмаларда аҳолининг буюртмалари бажарилмоқда. Бинокорлик материаллари билан савдо қиладиган магазинлар ва хизмат кўрсатиш шохобчалари ёнма-ён жойлашганлиги одамларга катта қулайлик туғдирмоқда. Улар дўкон орқали сотиб олинган ёғоч-тахтадан ўзларига керакли эшик-дераза, пол тахтаси ва иморатга ишлатиладиган бошқа жиҳозларга буюртма бериш имкониятига эгадирлар. Ульянов районидаги «Бинокор» деб номланган йирик шохобчада бу борада кўзга кўринарли ишлар амалга оширилмоқда. Шундай савдо тармоқлари вилоятнинг бошқа районларида, хусусан Қамашида фаолият кўрсатмоқда. Бу ерда бетон заводи барпо этилди, ғишт тайёрланадиган корхона қуришга киришилди. Қамаши район матлубот жамиятлари уюшмасининг шу соҳадаги тадбирлари билан танишилса, фойдадан холи бўлмайди...

Ҳамсуҳбатимизнинг тавсиясига мувофиқ Қамашида бу борада олиб борилаётган ишлар билан қизиқдик. Районда кейинги қисқа даврда икки ерда ёғоч-тахта тиладиган ва рандалайдиган шохобча ишга туширилибди. Ана шу бўлинмаларда якка тартибда иморат солувчиларнинг буюртмалари бажарилмоқда. Темир йўл ёқасидаги магазинда эса шифер, цемент, дераза ойнаси ва бошқа бинокорлик материаллари билан савдо қилинаяпти.

— Ёғоч-тахта тилиш ҳамда рандалаш шохобчаларининг очилгани якка тартибда уй қурувчиларнинг мушкулини осон этди, — дейди Қамаши район матлубот жамиятлари уюшмаси правлениесининг раиси Муҳиддин Чориев. — Буни ҳисобга олиб, яна икки жойда шундай бўлинмалар ташкил этишни режалаштирдик. Зарур ускуналар учун тегишли ташкилотларга маблағ ўтказилди. Биз аҳолига бинокорлик материалларининг ўзини эмас, балки қурилишга бевосита ишлатиладиган тайёр ҳолда сотиш маъқул деб ҳисоблаймиз. Шуни назарда тутиб, 50 минг сўмга механизмлар харид қилиб, бетон қоришмаси тайёрланадиган кичик корхона барпо этдик. Унинг маҳсулотларидан бугунги кунда матлубот жамиятининг ўз қурилишларида ҳам фойдаланилмоқда, келажакда аҳолига бетон етказиб беришни янада кўпайтиришни кўзлаяпмиз. Иморат солувчиларнинг ғиштга талаб-эҳтиёжини ҳисобга олиб, йилига 15 миллион дона маҳсулот ишлаб чиқариладиган корхона қурилиши бошлаб юборилди. Бу ерда бир миллион 650 минг сўм маблағ ўзлаштирилиб, заводдаги асосий ишлар 1990 йилнинг охирида ниҳоясига етказилади. Келгуси йилдан бошлаб шу корхона ҳисобига аҳолига ғишт сотиш кескин кўпаяди. Шунингдек, олти колхоз, икки совхозга хизмат кўрсатувчи Тўқбой матлубот жамиятида бинокорлик материаллари магазини очишни режалаштирганмиз.

Бунёдкорлик кўпгина хайрли ишларга замин қўяди, хизмат кўрсатиш кўламини кенгайтириш имконини беради. Якка тартибда иморат солувчиларга қулайлик яратиш билан бирга замонавий савдо шохобчаларини қуришга алоҳида эътибор бераяпмиз. Кейинги қисқа даврда Ленин номли, Калинин номли колхозларда янги магазинлар барпо этилиб, фойдаланишга топширилди. Улуғ Ватан уруши қатнашчилари ҳамда Афғонистонда йигитлик бурчини ўтаганларга хизмат кўрсатадиган «Ветеран» магазини, замонавий савдо маркази ишга туширилди. Ана шундай кенг кўламдаги шохобчаларни харидоргир моллар билан таъминлаш мақсадида халқаро кооперация негизида Франция, Бельгия сингари мамлакатлардаги фирмалар билан алоқалар йўлга қўйилди. У ёққа пахта тозалаш саноатининг энг сўнгги маҳсулотларини жўнатиб, чет элнинг камёб буюмларини олаяпмиз. Бир сўмлик хом ашёга ўн сўмлик мол нисбати асосида ҳамкорлик қилинаяпти.

Юқорида тилга олинган тадбирлар туфайли район матлубот жамиятлари уюшмасининг йиллик хизмат кўрсатиш ҳажми кейинги икки йилнинг ўзида қарийб олти миллион сўмга кўпайди. 1990 йилда 48 миллион сўмлик савдо хизмати кўрсатиш учун курашаяпмиз. Ўтган даврда план икки ярим миллион сўмга ошириб адо этилди. Иш ҳажмининг ортганлиги аҳолига хизмат кўрсатишни янада такомиллаштириш, янги бўлинмалар тузишни тақозо этди. Шу мақсадда Қамаши матлубот жамияти ташкил топди. Ушбу бўлинмада қандай тадбирлар амалга оширилаётганлиги ҳақида жамият савдо бўлининг мудири Исмоил Бегалиев ҳикоя қилиб берса, мақсадга мувофиқ бўлади.

— Бизнинг матлубот жамиятимиз районнинг каттагина қисмига хизмат кўрсатмоқда, — дейди суҳбатга қўшилган И. Бегалиев. — Аҳолининг талаб-эҳтиёжини тўлароқ қондириш учун янги савдо шохобчалари барпо этилмоқда, мавжудлари кенгайтирилаяпти. Кейинги пайтда «Фарғона» совхозида, паррандачилик комплекси посёлкасида замонавий магазинлар қурилиб, ишга туширилди. Бундан буён бинокорлик материаллари билан савдо қилишни янада кенгайтириш тадбирларини кўрамиз.

Матлуботчилар қишлоқ меҳнат аҳлининг эҳтиёжларини тўлароқ қондириш учун ички имкониятларни ишга солаётганликлари эътиборга лойиқ. Зотан, ҳақиқий камарбаста кишилар доимо шундай йўл тутадилар.

С. САИДАЛИЕВ,
«Қишлоқ ҳақиқати» мухбири.

Қамаши районидаги «Фарғона» совхози биринчи бўлими меҳнаткашлари анча пайтдан бери савдо тармоқларини кенгайтириш истагини билдириб келишарди. Уларнинг талабларига мувофиқ замонавий магазин қурилиб, фойдаланишга топширилди. Матлубот жамиятига қарашли мазкур савдо шохобчасидан саноат моллари ва озиқ-овқат маҳсулотларини харид қилиш мумкин. Жамоатчи мухбиримиз М. КОМИЛОВ олган ушбу суратда янги магазинда харидорларга хизмат кўрсатилаётган пайт акс эттирилган.

ЧЕТ ЭЛЛАРДА

Ф. Ф. ОРДОНЬЕСНИНГ АЙТГАНЛАРИ

МАДРИД. Шарқий Европа мамлакатларида Улуғ Ватан уруши тугаганидан кейинги даврда ўхшаши йўқ жараёнлар рўй бермоқда. У барча соҳалар — иқтисодиёт ва хавфсизликдан ҳокимият эски тузилмаларини тубдан қайта кўриб чиқиш хамда жамиятда ва иқтисодиётда янги хилма-хил тузилмаларни излашгача бўлган соҳаларни қамраб олади. Қайта қуриш ва ошкоралик ўзгаришларнинг асосий тушунчаларига айланди, бу ўзгаришлар келаси ўн йилликлар ва янги Европанинг келажаги учун ғоят катта аҳамиятга эга. Испания ташқи ишлар министри Франсиско Фернандес Ордоньес ўзининг «Йа» газетасида эълон қилинган мақоласида шу хусусда ёзади.

Бу ўзгаришлар, деб таъкидлайди у, Совет Иттифоқи билан Қўшма Штатлар ўртасидаги муносабатларни яхшилаш асносида ўтмоқда. Айни вақтда Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик кенгаши Европанинг парчаланишига йўл қўймаслик ҳамда қитъада хавфсизлик омилларини вужудга келтиришнинг зарур доирасига айланди.

Испания дипломатиясининг раҳбари немислар бирлигига эришиш муаммоларига тўхталар экан, Германия мавжуд чегаралар қаттиқ ҳурмат қилиниб «икки қўшув тўрт» формуласи юзасидан бўладиган музокаралар доирасида бирлаштирилиши керак, бунга ҳозирги вақтда Польша ҳам қўшилмоқда, деди.

Европа иқтисодий ҳамжамияти, деб сўзида давом этди министр, Европа парчаланиб кетишининг олдини олишга, Шарқий Европа мамлакатларида сиёсий ислоҳотлар жараёнини қўллаб-қувватлашга, эртанги кун Европасининг янги қиёфасини вужудга келтиришга кўмаклашиши керак.

Испания ташқи сиёсат маҳкамасининг бошлиғи Европа иқтисодий ҳамжамияти билан Ўзаро Иқтисодий Ердам Кенгаши ўртасида муносабатлар ўрнатилиши ва унинг кенгайишини, Шарқий Европа мамлакатлари билан иқтисодий ва молиявий ҳамкорлик ҳамда сиёсий мулоқот чуқурлашиб бораётганлигини табриклади. Айни вақтда, у қитъанинг баъзи регионларида «Европани беқарорлик хавфини келтириб чиқарадиган мураккаб аҳволга солиб қўядиган» миллатчиликнинг авж олиши муносабати билан ташвиш билдирди.

СЎНГГИ СОАТДА

БОНН. Шу кунларда Рейн дарёси соҳилларида бирлашган Германия пойтахти қаерда — Бонндами ёки Берлинда бўлиши керакми, деган мавзуда мунозара авж олиб кетди. Агар сиёсатчилар ҳам, жамоат арбоблари ҳам ҳар иккала шаҳар пойтахт бўлиши мумкинлиги тўғрисида хилма-хил нуқтаи назарларни ёқлаб чиқаётган бўлсалар, саноатчилар ва бизнесменлар учун бу саволга жавоб аллақачон равшандир. Парламент ва ҳукумат қаерда жойлашмасин, йирик концернлар ва фирмалар ҳар қандай ҳолатда Берлинда ўз филиалларини очиш ниятидадир.

Шаҳарнинг географик мавқеи ва унинг структураси, деб таъкидлади «Виртшафтсвохе» ҳафтаномаси, унинг йирик халқаро саноат-молия марказига айланиши учун ғоят зўр шарт-шароитларни вужудга келтиради.

●

НЬЮ-ЙОРК. Вашингтон маъмурияти одатдан ташқари можарони ҳал этиш йўлларини изламоқда. Ана шу можаро натижасида Пайн-Блаффдаги (Арканзас штати) химиявий қурол ишлаб чиқарадиган ҳарбий корхонада иш тўхтаб қолди. «Ньюсуик» журналининг хабар беришича, бу воқеа асабларни ишдан чиқариш хусусиятига эга бўлган зарин газини ишлаб чиқариш учун зарур бўлган асосий компонент — хлорли тионилни Пайн-Блаффга етказиб бериш тўхтатиб қўйилгандан кейин содир бўлди.

Гап шундаки, Американинг хлорли тионил ишлаб чиқарадиган иккита асосий корхонаси — Далласда жойлашган «Оксидентл кемикл» корпорацияси ва Питтсбургдаги «Моубэй» компанияси шу йилнинг бошидаёқ Пайн-Блаффга химиявий моддалар етказиб бериш тўғрисида қайта битим тузмаслик муддаосида эканлигини Пентагонга маълум қилган эди. Ана шу корхоналар чет элда ҳам, АҚШда ҳам қурол-яроғларнинг энг ваҳшиёна турларидан бирини ишлаб чиқаришда энди қатнашмаслигини билдирди.

●

ТОКИО. Яқин вақт ичида Япония иқтисодиётининг аҳволи анача мушкуллашади. Яқинда «Майнити» газетаси мамлакатдаги 50 та йирик концерн орасида ўтказган жамоатчилик фикрини сўраб билиш қатнашчиларининг асосий кўпчилиги ана шундай фикр билдирди.

Газетанинг таъкидлашича, япон бизнесменлари мамлакатда иқтисодий ўсиш суръатлари яқин ойлар ичида ўзининг энг юксак даражасига эришади ва шундан кейин таназзул бошланади, деб ҳисобламоқдалар. Жамоатчилик фикрини сўраб билиш иштирокчиларининг фикрича, Япония иенаси курсининг Америка долларига нисбатан пасайиши давом этади. Бу нохуш жараён давомида Токио фонд биржасида ҳам акциялар курси янада пасаяди.

Япония иқтисодиёти 41 ойдан буён узлуксиз юксак даражада ривожланмоқда. Бироқ маҳаллий экспертларнинг якдил баҳо беришича, унинг уфқида ҳозирдаёқ булутлар қалинлашаётганлиги мутлақо равшан бўлиб қолди. Иена борган сари тобора қадрсизланмоқда. Япония Молия министрлиги амалга ошираётган тадбирларга қарамай, акциялар курси пасайишини тўхтатишга муваффақ бўлинмаяпти.

●

АНТАНАНАРИВУ. Янги партия — «Курашаётган ишчилар ва деҳқонлар» партияси (МТМ) ўз олдига Мадагаскарда социализм ғояларини ҳимоя қилиш, Оролда синфсиз жамият барпо этиш учун курашиш, Малагасия шаҳар ва қишлоқлари меҳнаткашларининг куч-ғайратларини бирлаштириш вазифасини қўйган. Мазкур партия ички сиёсий фаолият соҳасида социалистик ривожланиш йўлидан бориш учун курашаётган партиялар янги миллий фронтини тузишда фаол иштирок этиш ниятидадир. Мадагаскардаги турли касаба уюшмаларнинг фаоллари янги партиянинг асосини ташкил этдилар.

(ТАСС).

Жаҳоннинг шодлиги
йиғилса бутун
Дўстлар дийдоридан
бўлолмас устун.

Ҳаммамизга ёд бўлиб кетган бу сатрлар форс-тожик классик адабиётининг асосчиларидан бири Абулҳасан Рудакий қаламига мансуб. Шоир яшаган IX—X асрларда Ўрта Осиё ва Эрон халқлари араб босқинчиларининг сиёсий-иқтисодий ҳукмронлигидан чиқиб, мустақил Сомонийлар давлатини тузган эди. Натижада миллий адабиёт ва она тили мавқеини қайтадан тиклаш эҳтиёжи кучайди. Бунинг учун эса муносиб шарт-шароит ҳам вужудга келди. Шундай бир пайтда халқининг дарду аламлари билан яшаган Рудакий шеърият майдонида қалам тебратди.

Рудакий шоирнинг адабий тахаллуси бўлиб, буюк донишмандлар Абусаъд Муҳаммад Сомоний (1179—1229 йиллар) «Китобу-л-ансоб» ва Давлатшоҳ Самарқандий (1435—1495) «Тазкират—ушшуаро» асарларида унинг тўлиқ номини Абу Абдуллоҳ Жаъфар бинни Муҳаммад бинни Абдураҳмон бинни Одам ёки Абулҳасан деб келтирганлар. У тахминан 860 йилларда Самарқанд яқинидаги Рудак (ҳозир Тожикистоннинг Панжикент райони) қишлоғида дунёга келган ва 941 йилда ўша ерда оламдан кўз юмган.

Илмга ташна Рудакий болалигиданоқ кўпгина билимларни эгаллай бошлади. Таниқли чолғучи Абул Аббос Бахтиёрдан мусиқа сирларини ўрганди, саккиз ёшидаёқ Қуръонни ёдлаб олган, шеърлар ёзиб, ўша даврнинг чолғу асбоблари: чанг, руд, борбатда куйга солиб ўқиган эди. Зўр истеъдоди уни ёшлик чоғидаёқ шоирлик, ҳофизлик ва созандаликнинг олий даражасига олиб чиқди.

Тез орада унинг довруғи Сомонийлар саройигача келиб етди ва уни Амир Наср бинни Аҳмад Сомонийнинг

Шарқнинг буюк мутафаккирлари

Абулҳасан РУДАКИЙ

вазири Абулфазл Балъамий салтанат пойтахти — Бухорога, сарой хизматига таклиф этди. Рўдакий ўз тили ва маданиятини камол топтириш йўлида саройдаги бойликдан фойдаланиш, истеъдодини такомиллаштириш, ёзган рисолаларини китобат қилиш ва халққа ёя олиш имкониятига эга бўлишини ўйлаб розилик билдирди. У қирқ йил давомида Бухорода сарой шоирларининг раҳнамоси бўлиб, юксак бадиий маҳорати туфайли «шоирлар устози», «шоирлар султони» деган фахрли унвонларга эришди. Бухоро амири унинг қалами билан ўз номини абадийлаштириш мақсадида Рудакийни жангу жадалда ҳам, кундалик ҳаётида ҳам ўзига ҳамроҳ қилиб базму жамшидларда қатнашишга, чолғу чалиб, шеър ўқиб, шоҳ хизматини бажо келтиришга мажбур қиларди. Шоир саройдаги кечирган йиллари ҳақида:

Таним қўним топмиш сувда,
ерда, олтинда,
Аммо дил ороми илму
донишдир, —

дер экан, ўша шароитда ҳам фикру зикри билим олиш, дил жароҳатини илму дониш малҳами билан даволашга қаратилганлигига ишора қилади.

Умрининг охирида саройдаги ширин ва осуда кўринган ҳаёт шарбатига қўшилган фитнаю фисқ-фасод заҳридан тотиш шоир қисмати бўлди. Амир Наср бадкирдор, ҳасадчи гуруҳларнинг фитнасига учиб, ўз даврининг олими, сиёсий арбоби Рудакийга ҳомийлик қилган Абулфазл Балъамийни вазирликдан четлатди. Рудакийни бўлса замонасининг даҳшатли жазосига тортдилар. Унинг кўзларига мил чекиб, саройдан ҳайдайдилар. Бу хусусда шоирнинг ўзи ҳам:

Оҳ, шум замона кўрсатиб
ситам,
Шодлик ўрнини букун
босди ғам, —

дея нола чекиши бежиз эмас.

Рудакийнинг кўзлари кўр қилиниши, 1956 йилда профессор Герасимов унинг қабрини очиб, икки қовурғаси синдирилганлиги ва кўз косасининг четлари куйдирилганлигини аниқлагач исботланди. Шоир ҳаётининг сўнгги бир неча йилини ўз қишлоғида ночорликда ўтказди. Амир уни ва Балъамийни ўшар замонда куфр деб эълон қилинган, диний-фалсафий фотимийлар ҳаракатига хайриҳоҳ бўлганликда айблади. Рудакий замондошларининг рисолаларида келтирилган шеърлардан шоир ҳақиқатан ҳам фотимийлик ғояларини қўллаб-қувватлагани тасдиқланади. Бироқ бундан Рудакий ислом динига қарши курашган шаккок деган фикр англашилмаслиги керак. Маълумки, инсоният тарихи давомида тинимсиз мафкуравий кураш борган. Бир таълимот доирасида турли фалсафий қарашлар тўқнашган, ҳар хил ғоявий оқимлар вужудга келган. Рудакий замонида ҳам баъзи ўта мутаассиб дин пешволари илмий далилларга таяниб моддий оламнинг сир-асрорини ўрганувчи файласуфлар (моддийун, табиийун)ни таъқиб этардилар. Турли ислом мазҳаблари диний ақидалар ва ахлоқ қоидаларини ўзига хос равишда тушунишлари, Қуръон ва шариатни ҳар хил талқин ва тарғиб қилишлари натижасида ораларида низо туғилиб, қарши томонни кофир деб атаганлар. Умуман, ўрта асрларда турфа ижтимоий гуруҳларга мансуб кишиларнинг норозилик ҳаракатлари диний шиорлар остида ўтган.

Ўрта аср тазкиранавислари ва тарихчиларининг маълумотларига кўра, Рудакий авлодларга бебаҳо мерос қолдирган. Бу улуғ хазина камида юз минг байт бўлиб, баъзиларнинг тахминига қараганда бундан ўн уч маротаба кўп бўлган. Чунончи, XI асрда яшаган шоир Рашидий Самарқандийнинг икки хил талқин қилиниши мумкин бўлган тўртлигидан, Рудакий байтларининг сонини бир миллион уч юз минг деб фараз қилиш мумкин. Албатта, бу ерда улуғ шоирга эҳтиром билдириш боисидан муболағага йўл қўйилган. Лекин шунинг ўзи айни замонда Рудакий ижодида катта маснавий достонлар, қасидалар, рубоийлар, байтлар борлигидан далолат беради. Унинг ҳинд халқининг улкан адабий мероси «Калила ва Димна»ни биринчи марта араб тилидан форс-тожик тилига қилган шеърий таржимаси ҳозир ҳам севиб ўқилмоқда. Рудакийнинг «Синдбаднома», «Арois-ун-нафоис» каби бир қатор катта рисолаларининг фақат номигина қолган. Минг афсуслар бўлсинким, устод Рудакийнинг улкан мероси давримизгача тўла ҳолда сақланиб етган эмас. Қадимий ёзма манбалар: тазкиралар, тарихий, географик ва луғавий рисолаларда парчалар ва намуналар шаклида сақланиб қолган байтларининг сони атиги мингтага боради. Бу эса саноқсиз жавоҳирлар мавжуд ҳудудсиз денгиздан бир неча томчигина, холос. Бироқ томчида қуёш акс этганидек, бу байтларнинг ўзи ҳам шеъриятнинг турли жанрларида қалам тебратган забардаст шоир ва зукко файласуф сиймосини яратиш учун етарлидир. Рудакий қасидалари, ғазаллари, қитъалари, рубоийлари, байтлари, маснавийлари вазнининг соддалиги, равонлиги, ихчамлиги ва оҳангдорлиги жиҳатидан халқ қўшиқларига яқин. Байтларининг замиридаги чуқур фалсафий умумлашмалар эса Рудакийнинг теран фикрли файласуф бўлганлигидан далолат беради.

Рудакий «чархи кажрафторнинг» минг кўчасидан юриб, дабдабаю ҳашамат ва йўқчиллику қашшоқликни кўрган, шодлигу қувонч ва ғаму аламни туйган, шуҳрату обрў ва хору зорликни бошдан кечирган, адолатсизлик ва жувонмардликни кузатган, ишқ нашидасидан масрур бўлиб, ҳижрон азобини тортган улкан маънавий олам соҳибидир.

Ташбеҳларга бой, яхши сайқалланган байтларида у ишқ ва ҳусн, табиат ва қўшиқ, май ва шодликни улуғлайди. Шеърлари, форс-тожик адабиёти эндигина оёққа тураётган вақтда ёзилганини назарда тутсак, уларнинг жозибасини қуёш кўтарилаётган тонг палласидаги табиат гўзаллигига қиёслаш мумкин.

Рудакий шеърияти кўп асрлар давомида Шарқ шоирлари ва мутафаккирларининг илҳомбахш манбаи бўлиб келди. Бизнинг асримизда ҳам унинг ижоди билан қизиқмаган шарқшунос топилмаса керак. Кримский, Бартольд каби рус олимлари, Саид Нафиси, Забиҳулло Сафо, Валад Чалабидек Шарқ тадқиқотчилари, Нельдёке, Браун, Занддек машҳур Ғарб тадқиқотчилари, Е. Бертельс, С. Айний, А. Мирзоев, И. Брагинский, Ш. Шомуҳамедовдек забардаст совет шарқшунослари узоқ асрлар қаъридан Рудакийнинг рисолаларини кўтариб, улуғ шоир меросини жаҳон маданияти хазинасига олиб кирдилар.

Ҳабибулла КАРОМАТОВ,
Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Шарқшунослик институтининг илмий ходими.

Абулҳасан РУДАКИЙ

ҒАЗАЛ

Бир ишва бирла хотирим этмиш паришон, ул нигор,
Андоқки, Лайли айламиш Мажнун дилини беқарор.
Кулганда ширин лабларинг таскин берур дил дардига,
Қилгай сенинг аччиғ сўзинг дил мулкини сафрога тор.
Зулф остида дурдоналар афъий илоннинг муҳраси,
Ширин лабингда хандалар май нашъасидир, э нигор.
Кўргач кўзингни қолмади Бобилда соҳирлик суви,
Исога ижози йўлин очди лабинг, эй гулизор.

ҚИТЪА

Соч билан соқолимни қора рангга бўямоқ,
Қайта бошдан ёш бўлиб, гуноҳ қилмоққа эмас.
Мотамда, мусибатда кийгайлар қаро кийим.
Қарилик мотамида қаро кийимим шу бас.

* * *

Замон менга жуда қиммат насиҳат этди.
Агар билсанг, замон тўла насиҳат эрур.
Деди: ўздан баландроқни кўриб ғам ема,
Кўп киши бор, сен бўлишни орзу қилур.

* * *

Тўрт нарсани берди менга оқилларча ўйламоқ:
Тансиҳатлик, яхши одат, яхши ном, яхши фикр.
Тангри кимга қилган бўлса бу тўрт нарсани насиб,
Мангу шодлик билан яшаб, ғам емаса ҳам арзир.

РУБОИЙ

Ўз нафсини мағлуб этолган марддир,
Ғийбатдан узоқ-узоқ кетолган марддир,
Номард тепиб ўтар йиқилганларни,
Ожиз кишилар қўлини тутолган марддир.

* * *

Илонни ҳар қанча қилсанг тарбият,
Охир заҳрин сочиб, етказар заҳмат.
Нокас табиати илон кабидир,
Юзин кўрмасликка этгил ҳаракат.

БАЙТ

Ҳар киши олмаса ҳаётдан таълим,
Унга ўргатолмас ҳеч бир муаллим.

МАСНАВИЙ

Жаҳоннинг шодлиги йиғилса бутун
Дўстлар дийдоридан бўлолмас устун.
Ҳар қанча бўлса ҳам оламда аччиқ,
Аччиқроқдир доно дўстдан айрилиқ.
Одамдан юқори тураркан олам,
Билим оширмоққа муҳтождир одам.
Ақлли кишилар ҳар қайси тилда,
Ҳар қандай замонда, ҳар қайси хилда,
Билимларни тўплаб, ҳурмат этдилар,
Тошларга нақш этиб, битиб кетдилар:
«Одамлар қалбининг чароғи билим,
Ёмондан сақланиш яроғи билим».
Агар менга биров душманлик қилса,
Ёки ёмон ният билан интилса,
Доимо дўстликни кўзлайман унга,
Мулойимлик билан сўзлайман унга.

ТИББИЁТ ВА ШАХМАТ

Тиббиёт билан спортнинг бу тури ўртасида қандай алоқа бор! Қуйида кўҳна бу ўйиннинг даволаш хусусиятлари хусусида ҳикоя қиламиз.

Руҳий фаолиятнинг энг нозик бузилишларини маромга солишда шахматнинг ўрни беҳиҳоя катта. Айниқса нозик феъл-атворга эга ўсмирларни даволашда муҳим аҳамиятга молик. Уларнинг баъзиларида ёзма ёки оғзаки нутқ турли даражада ривожланган бўлади. Масалан, бир ўқувчи фанни яхши билади, ўрганилаётган мавзу тўғрисида муайян тушунчага эга дейлик. Аммо доскага чақирилиши билан ўзини йўқотиб қўяди, натижада фикрини аниқ ва лўнда ифодалаб бера олмайди.

Бу вазиятни тўғри ва тез баҳолай олмасликдан бир мисол бўлиб, болага ёмон таъсир қилиши мумкин. Натижада у аста-секин коллективдан узоқлашиб, аллақачон шундай воқеага дуч бўлган тенгдошлари даврасига тушиб қолади. Турли-туман ўсмирлардан иборат тўдага қўшилиб доим кўча-кўйда юради, ўқимаслик, бирор иш билан шуғулланмаслик оқибатида бундай болаларда спиртли ичимликларга майл пайдо бўлади. Бунинг учун пул зарур. Уларда эса йўқ. Нима қилиш керак? Бундай дамларда ўғирлик, безорилик қилинади.

Шахмат ўйнаш, ўсмирларда қизиқарли бу ўйинга ҳавас ва иштиёқ уйғотиш улар ҳаётига, юриш-туришига боғлиқ кўпгина муаммоларни ҳал этиш имконини беради. Биринчидан, шахмат ўйини пайтида бола турмушда дуч келадиган мушкул вазиятлар рўй берадики, уларни бартараф этиш йўлини излашга мажбур бўлади. Унда аста-секин тиришқоқлик, қунтбардош шаклланади.

Иккинчидан, шахмат билан шуғулланиш, ундаги кескин ва нозик вазиятлар ички ҳиссиётларни кучайтиради, олдин мавжуд бўлган сусткашлик, масъулиятсизликни бартараф қилади, ўз кучига ишониш туйғусини тарбиялайди.

Учинчидан, шахмат масалаларини ечиш билан ўсмирларда ажойиб бу ўйинга қизиқиш уйғонади. Шахмат эса улардаги носоғлом, жамиятга ёт одатларни аста-секин йўқ қилади.

Шундай қилиб, биз шахснинг руҳий фазилатларини бирмунча яхшилашга эришамиз.

Устига-устак шахмат ичкиликбозликнинг олдини олишга имкон беради, ўсмирларда бу нохуш одатнинг пайдо бўлишига йўл қўймайди. Бу иллатга дучор бўлганларни ундан халос этади. Ичкиликбоз кишиларнинг бир жойга қатнаб даволаниш муддати тўрт ойгача етади. Агар шу муддат мобайнида беморларга шахмат алифбосини ўргата олсак, уларда бу ажойиб ўйинга қизиқиш уйғотсак, шунда биз муҳим ғалабага эришамиз. Уларнинг бутунлай соғайиб кетишига шароит яратамиз.

Маълумки, спиртли ичимлик бош мия қобиғига кескин таъсир кўрсатади. У олий руҳий фаолиятнинг моддий элтувчиси ҳисобланади. Танадаги қайта тикланиш имкониятлари ниҳоятда катта. Аммо спиртли ичимликларни истеъмол қилиш оқибатида улар фойдаланилмайдиган бўлиб қолади, шахсда уларга майллик хусусияти ривожланади. Одатда одам ана шундай вазият шаклланган пайтда даволанишга мажбур бўлади. У йўқотган руҳий хусусиятларни тиклаш наркологиянинг асосий вазифаси ҳисобланади. Шу мақсадда қайта тикланишга имкон берадиган омилларни кўзғатиш лозим. Аммо бунга осонлик билан эришиб бўлмайди. Шахмат бундай дамларда ҳакимнинг асосий ёрдамчиси вазифасини ўтайди. Беморлар мазкур ўйин билан шуғулланганларида тез шифо топадилар. Устига-устак улар бир-бирларини даволайдилар.

Шахмат руҳий кайфиятни соғломлаштириш жараёнида қатнашиш билан бу ишга маънавий қувват бағишлайди. Ахир шахмат дунёси ижодиёт, ғоялар, гўзаллик олами демакдир. Одамнинг «қизиқиш бўйича бир гуруҳ»дан бундан шак-шубҳасиз юқорироқ бўлган иккинчи гуруҳига ўтиши ана шундай даволашнинг катта самараси ҳисобланади. Бошқача айтганда, пивохона ўрнини шахмат клуби эгаллайди. Муҳими — инсонда қизиқиш туйғусини уйғотади. Шундан сўнг эса ажойиб бу ўйиннинг ижобий натижаси янада яққол кўринади.

Энди баъзиларнинг ақлли кишилар ҳам ичадилар-ку, деган гапларига тўхталиб ўтайлик. Қобилиятли одам гарчи спиртли ичимликлар истеъмол қилганида ҳам ўртача даражадан анча юқори туради. Аммо бундан кўнгилсиз одат зарар етказмаяпти, деган хулоса чиқмайди, албатта. У барча кишиларга таъсир кўрсатади. Шунга қарамай баъзи шахматчилар ўртасида масъулиятли учрашувлар олдидан озгина отиб олинса, фойда беради, деган тушунча юради. Афсуски, спиртли ичимлик қандай миқдорда бўлишидан қатъий назар, одамда руҳий жараёнларнинг фаоллашувга сабаб бўлади, бу ҳолат бир неча соатдан сўнг йўқ бўлиши мумкин. Аммо ичкиликка майлни кучайтирадиган токсинлар танада сақланиб қолади. Уларни зарарсизлантириш учун вақт керак—одам шу муддат ичида ҳали ҳам ўзини ҳорғин сезади. Бу ерда ўз-ўзидан савол туғилиши турган гап: шундай ҳолатда у қандай ўйнай олади? Яна бир оз отиб олиши керакми? Бас, юқоридаги фикр ўринсиздир.

Нохуш вазиятлардан холи бўлишга имкон берадиган усуллар кўп. Бир фаолиятдан иккинчисига ўз вақтида ўтиш, машқ қилиш ана шулар жумласидандир. Ниҳоят, алоҳида ҳолларда ҳаким тавсияси билан дори-дармонлардан фойдаланиш мумкин.

Ёқимли мусиқа наволарини тинглаш, сайр қилиш йўли билан ҳам зарур самарага эришилади. Шахматчи ички майлни кучайтириш омилларини яхши билиши, бунга эришиши лозим. Бир оз отиб олишга интилиш тўғри йўл эмас, бу кулфатга мубтало қилади.

Шахмат — дам олишнинг энг мақбул ва фойдали усули. Бу одамнинг кўнгилли, мароқли ҳордиқ чиқаришига, маънавияти ва руҳияти бойишига имкон беради. Қисқаси, шахматни кенг ёйишга эришишимиз лозим.

Материални шахматга оид журналларда босилган мақолалар асосида СССР спорт усталигига номзод Анвар ИНОҚОВ тайёрлади.

СПОРТ АХБОРОТИ

ФУТБОЛ

СССР ўсмирлар терма командаси (15 яшаргача) Франциянинг Монтегю шаҳрида ўтаётган халқаро мусобақада муваффақиятли қатнашмоқда. Футболчиларимиз саралаш учрашувларини яхши ўтказиб, ўз групаларида биринчи ўринни олган эдилар. Улар куни кеча ярим финалда бельгиялик тенгдошлари билан учрашиб, 1:0 ҳисобида зафар қучишди. Натижада мамлакатимиз терма командаси финалга йўлланма олди.

Футболчиларимизнинг ҳал қилувчи учрашувдаги рақиблари ҳам маълум бўлди. Бу ГФР терма командасидир. Немис футболчилари ярим финалда мисрлик тенгдошлари устидан 2:1 ҳисобида ғалаба қозондилар.

* * *

Шу кунларда аёлларнинг эркаклар спорти билан, чунончи футбол билан шуғулланишлари ҳеч кимни ажаблантирмай қўйди. Совет хотин-қизлари халқаро учрашувлар ўтказиб, ўз кучларини синаб кўраяптилар.

Яқинда Симферополда ана шундай матч ўтказилди. СССР ва қитъа биринчилигида иккинчи ўринни эгаллаган Норвегия хотин-қиз командалари ўртасидаги баҳсда ҳисоб очилмади — 0:0.

* * *

1990—1991 йиллар учун СССР кубогининг илк учрашувлари бўлиб ўтди. Уларда республикамизнинг бир неча командаси қатнашди. Шарқий зона пешқадамларидан бири — Фарғонанинг «Нефтяник» коллективи айниқса муваффақиятли ўйнади. Ҳамюртларимиз ўз майдонларида биринчи лига вакили — Тюменнинг «Геолог» клубини қабул қилиб, 4:0 ҳисобида мағлубиятга учратдилар.

Наманганнинг «Навбаҳор», Жиззахнинг «Сўғдиёна» коллективлари ҳам келгуси босқич баҳсларида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритдилар. Бокунинг «Нефтчи», Кемеровонинг «Кузбасс» командалари улар билан бўладиган учрашувларга келишмади. Натижада меҳмонларга мағлубият ёзилиб, республикамизнинг клублари СССР кубоги учун мусобақаларда курашни давом эттираяптилар.

Афсуски, бу турда «Пахтакор»нинг омади келмади. Павлодар шаҳрида маҳаллий «Трактор» коллективи билан учрашган ҳамюртларимиз 0:2 ҳисобида ютқазиб қўйдилар. Натижада улар СССР кубоги учун кураш ҳуқуқидан маҳрум бўлишди.

«Навбаҳор» командаси келгуси босқичда «Олға» (Фрунзе), «Нефтяник», «Мелиоратор» (Чимкент), «Сўғдиёна» эса «Целинник» (Целиноград) билан учрашадилар.

ХОККЕЙ

Швейцария шаҳарларида навбатдаги жаҳон ва Европа биринчиликлари байроғи кўтарилди. Унда Ер куррасининг энг кучли командалари ғолиблик учун курашадилар.

Улар ўртасида энг нуфузли коллективлардан бири — СССР терма командаси мусобақаларни муваффақиятли бошлади. Хоккейчиларимиз илк учрашувни Норвегия командаси билан ўтказдилар. Матч натижаси 9:1. Мамлакатимиз вакиллари ана шундай ҳисобда илк ғалабани қўлга киритдилар.

БАСКЕТБОЛ

Спортнинг бу тури бўйича биринчи ўрин учун дастлабки матч бўлиб ўтди. Москвада МАСК ва Ленинграднинг «Электросила» командалари учрашдилар. Унда меҳмонларнинг қўли баланд келди. Улар МАСК қизларини бир очко фарқ билан (93:92) енгдилар.

Жавоб учрашуви бугун Ленинградда ўтказилади.

Муҳаррир ўринбосари Н. ЁҚУБОВ.

ЎҚИНГ, ҚИЗИҚ!

ХАВФЛИ ТОПИЛДИҚ

Туркиянинг Анамур деган шаҳрида яшовчи Давлат Иргичин кўҳна қалъа девори ёнида айланиб юрарди. Қўлидаги ёғочни деворга урганида қандайдир овоз чиққанини эшитиб қолди.

Давлат қизиқиб қараганди, шувоқ қатлами остидаги тирқишда тугунча ётарди. Уни очганида ичидан ниҳоятда чиройли кўҳна гулдон чиқди.

Давлат гулдоннинг ичидаги ёзувни ташлаб юборди-да, уни уйига олиб келиб, ичига сув тўлдириб қўйди. Кечаси ухлаб ётганида қаттиқ оғриқ тутиб, қайт қилди. Ҳаким унинг заҳарланганини айтди. Мутахассислар Давлат ташлаб юборган ёзувни олиб ўқишди. Унга шундай сўзлар битилганди: «Бу гулдонни топиб олган киши, ҳушёр ва эҳтиёткор бўл, шошма». Заҳарловчи гулдон сири ҳали топилганича йўқ.

ТУЛКИ ЎРНИГА... БЎРИ

Ёқутистондаги «Таймилирский» совхозининг мўйнали ҳайвонлар овчиси Николай Винокуров Лаптевлар денгизи бўйига қопқон қўйганди. У эртасига бу ерга келди-ю ҳайратланиб қолди: домга тулки қолиб, бўри тушганди. Бундай ҳодиса камдан-кам рўй беради.

Тажрибали овчи тундрада қолган изларга қараб воқеа қай тариқа содир бўлганлигини билиб олди. Овқат излаб, дайдиб юрган бўри тулкига қўйилган қопқонни кўриб қолган. Сўнгра ундаги гўштни эҳтиёткорлик билан еган. Аммо йиртқичнинг қорни тўймай қўшни қопқондаги хўракка ўтган. Бўри ундаги гўштни олмоқчи бўлганида олдинги оёғидан илинган.

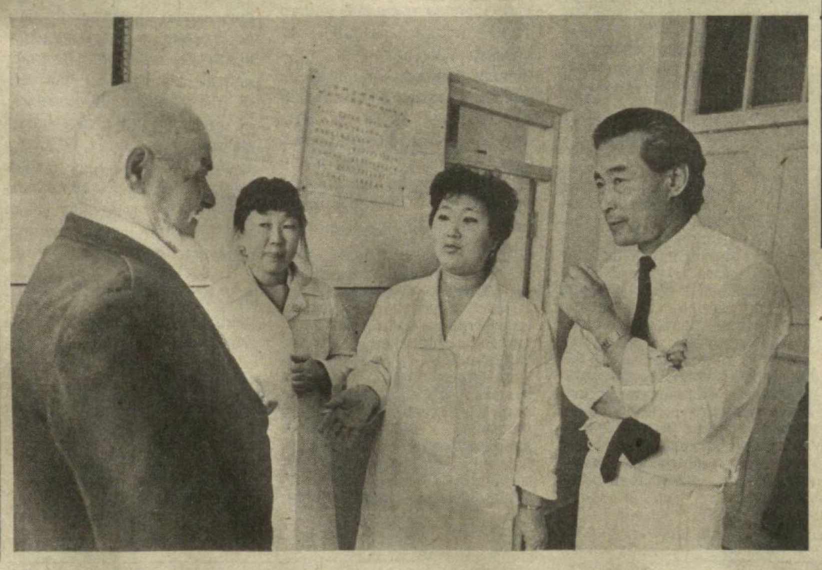

Шовот районлараро поликлиникаси қошида республика табобат кооперативининг филиали ишлай бошлади. Бу муассаса Улуғ Ватан уруши ветеранлари ва уларнинг оила аъзоларига хизмат қилади. Кооператив СССР психотерапевтлар жамиятининг аъзоси Н. Ан ташаббуси билан ташкил этилди.

Даволаш ва касалликни аниқлаш мамлакатда машҳур бўлган Жуна Датиашвили услубида олиб борилмоқда. Ҳозиргача юзлаб беморлар дардларидан фориғ бўлишди.

СУРАТДА: (чапдан) Шовот район «Ўзбекистон» колхозида истиқомат қилувчи бемор Ё. Ёқубов билан табобат кооперативининг аъзолари Г. Ли, Н. Ан ва Г. Ан суҳбатлашмоқдалар.

Қ. ОТАЕВ олган сурат. (ЎзТАГ).

ОЙНАИ ЖАҲОНДА

19 АПРЕЛЬ, ПАЙШАНБА

● ЎзТВ I

11.30 Кимё. Металлар. Уларнинг хоссалари ва олиниши.
12.00 «Боғ ҳовлида», «Болалигим ўтган соҳил». Телефильмлар.
12.30 «Сиёвуш ҳақида қисса». Бадиий фильм. 2-серия.

* * *

17.30 Кўрсатувлар тартиби.
17.35 Янгиликлар.
17.40 Эстетика асослари. Санъатда ғоявийлик.
18.10 Мактаб ўқувчилари учун. «Баҳор болалари».
18.35 «Бобур». Телефильм («Ўзбектелефильм»).
19.00 «Камалак жилолари». Мусиқий кўрсатув.
19.30 «Ахборот» (рус тилида).
19.50 Реклама.
19.55 «Алифбо сабоқлари».
20.30 Москва. «Время».
21.00 «Деҳқон юмушлари».
21.20 «Ёшлар куйлаганда». Концерт.
22.00 «Ахборот».
22.20 Экранда — кинокомедия. «Малласоч малика» («Ленфильм»).
23.40 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

18.05 Болалар учун фильм.
18.45 «Ҳалокатга маҳкум этилган». Телефильм.
19.00 «Тошкент» студияси кўрсатади. «Маҳаллада учрашув».
20.00 Спорт шарҳи (рус тилида).

ФРУНЗЕ КЎРСАТАДИ:

20.30 Москва. «Время».
21.00 «Шу куннинг мавзуида». Жумҳурият ташқарисига олиб чиқилаётган товарларни вақтинча тақиқлаш ҳақида (рус тилида).
21.15 «Эл чигармачилиги».
21.55 «Муваффақият». Бадиий фильм (рус тилида).

● МТ I

6.00 «120 минут».
8.00 «Сибирнинг мовий кўзи». Илмий-оммабоп фильм. 1-фильм.
9.00 «Бор бўл, мусиқа!».
9.45 Мультфильм.
9.55 М. И. Бабанованинг театр ёдномалари.
10.55 Болалар соати (инглиз тили дарси билан).
11.55 Коллаж (реклама, ахборот, эълонлар).
12.00 «Время». Янгиликлар телевизион хизмати.

* * *

15.15 Болалар учун фильм. «Жиблажибон» армияси яна жангда».
16.35 «Меҳр-шафқат маликаси». Ҳужжатли фильм премьераси («ЦСДФ»).
16.55 Шеърият лаҳзалари.
17.00 В. И. Ленин таваллудининг 120 йиллигига. «Ҳозирги босқичда ленинча ғояларнинг ривожланиши».
17.45 Ю. Дранга чалади (аккордеон).
18.00 «Время». Янгиликлар телевизион хизмати.
18.30 Тараққиёт. Ахборот. Реклама.
19.00 Сиёсий мулоқотлар. КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига Ҳаракат дастурини муҳокама қиламиз.
20.30 «Время». Янгиликлар телевизион хизмати.
21.00 Долзарб интервью.
21.10 «Орол». Телевизион бадиий фильм. 2-серия. Премьера.
22.15 «Мезон». В. Набоков мўъжизаси.
22.35 **ВЛКСМ XXI съезди кундалиги.**
23.05 «ТСН». Янгиликлар телевизион хизмати.

● МТ II

8.00 Эрталабки гимнастика.

Ўқув программаси

8.15 «Икки цивилизация учрашуви». Илмий-оммабоп фильм. 3-фильм.
8.35, 9.35 Умумий биология. 11-синф.
9.05 Испан тили. 1-йил шуғулланаётганлар учун.
10.05 Испан тили. 2-йил шуғулланаётганлар учун.
10.35, 11.35 Биология. 9-синф.
11.05 «Бола билан мулоқот мактаби». 3-кўрсатув.

*

12.05 Н. В. Гоголнинг экранлаштирилган асарлари. «Алвасти» («Мосфильм»).
13.20 Ритмик гимнастика.
13.50 Такрорий телефильмлар сеанси. «Ўтмишни қайтаринг». 3-серия.

* * *

16.30 МТ хазинасидан. В. Соколов концерти (кларнет).
17.20 РСФСР шаҳарлари студиялари. «Маршал Жуков. Шафқатсизлик йиллари». 2-қисм.
18.00 «Время». Янгиликлар телевизион хизмати (сурдо таржимаси билан).
18.30 **СССР Олий Совети сессияси.** Танаффус пайтида (19.30) — Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ»—
«СЕЛЬСКАЯ ПРАВДА»
Газета Центрального Комитета Компартии Узбекистана
Выходит на узбекском и русском языках.

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР: Муҳаррир ўринбосарлари — 33-44-43, 32-56-21, 33-16-27-, 32-54-41, Масъул котиб, — 33-09-93, 32-56-26. Масъул котиб ўринбосарлари — 32-56-25, 32-54-48, 32-54-47. Партия турмуши бўлими — 33-54-33, 32-56-22. Совет қурилиши бўлими — 32-56-34. Деҳқончилик бўлими — 33-54-33. 32-56-35, 32-54-51. Чорвачилик бўлими — 32-56-33. Қишлоқ қурилиши бўлими — 32-54-44. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 32-56-36, 32-56-39. Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-46, 32-56-39. Хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-52. Таржима бўлимлари — 32-56-31, 32-54-54, 32-54-55, 32-56-28. Иллюстрация бўлими — 32-58-79. Эълонлар бўлими — 33-81-42.

Р.— 04218 Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Д—1176. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12